

2014

št. 4

CENA 4,00 €

mladika

JOŽE BAJZEK

OBTOŽUJOČE
OTROKOVE OČI

Mojca Polona Vaupotič

Spominska cerkev
sv. Duha na Javorci

Zoltan Jan

LITERARNA ZGODOVINARKA
LOJZKA BRATUŽ
GOSTJA MUZEJSKEGA VEČERA
V GRADU KROMBERK PRI NOVI GORICI

NARODNA SKUPNOST OGROŽENA

Uvodnik

kazalo

Narodna skupnost ogrožena	1
Jasna Jurečič: Koma	2
Klemen Jelinčič Boeta: Reka	4
Irena Žerjal: Peta Avenija in smrtne zagate (19)	5
Klemen Jelinčič Boeta: Pesmi	6
Peter Merku: Moje življenje v Nemčiji (IL)	7
Jože Bajzek: Obtožujoče otrokove oči	10
Bruna M. Pertot: Spomini za vedno (2)	11
51. literarna nagrada Vstajenje za leto 2014	15
Mojca Polona Vaupotič: Spominska cerkev sv. Duha na Javorci	16
Zoltan Jan: Literarna zgodovinarica Lojzka Bratuž gostja muzejskega večera v gradu Kromberk	19
Irena Žerjal: Neva Rudolf – Spomin na njeno literaturo	26
Klemen Jelinčič Boeta: Pesmi	27
Antena	28
Knjižnica Dušana Černeta (110)	36

49. študijski dnevi

DRAGA 2014

29.-30.-31. AVGUSTA 2014

Park Finžgarjevega doma
na Opčinah, Dunajska cesta 35

SLIKA NA PLATNICI: V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici so se 21. februarja na osrednji proslavi spomnili šestdesetletnice glasbene šole Emil Komel. Na proslavi je nastopil tudi orkester z zborom (foto Danijel Devetak).

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com; redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.o.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne
21.4.1999 pod številko 114276.

Član USPI (Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št. 193 dne
6.4.1957 • ISSN 1124 – 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. – Nova Gorica

Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS
za Slovence v zamejstvu in po svetu.

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Erika Jazbar, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Jernej Šček, Zora Tavčar, Evelina Umek in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Jadranka Cergol, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Liljana Filipčič, Diomira Fabjan Bajc, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Milan Nemas, Adrijan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Neva Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo in druge države 30,00 €;
po letalski pošti: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Za plačilo lahko uporabite poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst.
Na banki: Zadrúžna kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso
(IBAN: IT58 5089 2802 2010 1000 0016 916; SWIFT: CCRTIT2TV00).

Narodna skupnost ogrožena

Nobena manjšina nima lahkega življenja. Tudi če ni naravnost podvržena preganjanju, je njen nadaljnji obstoj vendarle pod velikim vprašajem, ker ni gospodar na teritoriju, na katerem ji je usojeno živeti. Ni določala meja, ki jo ločujejo od matice, pristati mora na pravila, ki jih določajo večinske oblasti, ne more se upirati naseljevanju nedomačinov na njen teritorij, kar spreminja njegov etnični sestav, hitreje občuti posledice socialne krize in je podvržena odseljevanju svojih ljudi (zlasti mladih), ki gredo s trebihom za kruhom v svet, močnejše in usodnejše občuti posledice demografske krize. Okolje, v katerem manjšina živi, ji je praviloma nenaklonjeno, v najboljšem primeru gre za sobivanje, ki je še daleč od sožitja, kar pomeni, da večina manjšino tolerira. Še in še bi lahko iskali vzroke za nelagodno stanje, ki povzroča pritožbe in jadikovanje manjšine tako v odnosu do države, v kateri živi, kot do matice, ki prepogostoma nima dosti posluha za njene potrebe, pričakovanja in želje.

Edino orožje, ki ga ima manjšina v rokah, je pripovedovanje. Pripovedi o tem, kaj se je dogajalo in kaj se še dogaja z manjšino ne more nihče prepovedati. Pripoved je moč manjšine, je pričevanje, ki ga ni mogoče spraviti na laž, zato se vanjo zatekamo.

Slovenska narodna skupnost v Italiji se vso povojno dobo trudi, da bi kljub nenaklonjenim vetrovom, ohranila pri življenju nekatere ključne kulturne ustanove od šol do knjižnic in gledališča, od radia do tiska vse do razvejane mreže kulturnih organizacij, ki v duhu idejne raznolikosti ohranjajo slovensko prisotnost na našem teritoriju. K temu pripomorejo društva, ki so prisotna povsod na terenu tako na športnem kot kulturnem področju.

V povojnem času tja do devetdesetih let je dejavnost katoliške in demokratično usmerjene skupnosti bila ogrožena od ideološke zaslepljenosti, ki je delila Slovence na prave in neprave, na "naše" in "vaše" in je preprečevala politično enotnost manjšine. In tako je en del Slovencev ostajal desetletja po vojni brez pomoči iz Slovenije, medtem ko Rim tako in tako ni imel interesa prispevati k obstoju

manjšine. Vendar smo s prostovoljnim delom in požrtvovalnostjo postavili na noge kulturne postojanke, ki so danes podlaga naše prisotnosti v mestu. Ob demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije smo končno zadihali in tudi Rim se je začel zavedati svojih dolžnosti. V Gorici center Bratuž in Novi glas, v Trstu Slovenska prosveta, Mladika in Knjižnica Dušana Černeta, če se omejimo le na nekatere.

Obstoj vseh naštetih in številnih drugih je danes resno ogrožen. Težave imajo z rednim delovanjem, z vzdrževanjem struktur in nepremičnin. Zadruga Slovenski dom, ki je lastnica in upraviteljica nekaterih naših sedežev, ne pride niti do najemnine, ki bi omogočala vsaj vzdrževanje. Javne podpore so zato nujno potrebne, da preživimo in upravičeno smo sodili, da so z našim stanjem seznanjeni vsi pristojni krogi tako v Sloveniji kot v Italiji. Zato so nas toliko bolj presenetile napovedi zmanjšanja podpor iz Slovenije. Kot strela z jasnega pa je prišlo hladno sporočilo o novi razdelitvi slovenskih sredstev, iz katerega izhaja, da bodo krčenja znašala od 15 do 40 odstotkov. Posebno poglavje je tudi financiranje s strani naše Dežele, ki deli rimska sredstva. Ta so namreč od 90.let skoraj nespremenjena in ko smo na polovici leta še ne vemo, kdaj in kolikšne prispevke bomo dobili. Vztrajno se tudi govori o nujnosti sprememb pri razdelitvi sredstev. Prevladuje namreč mnenje, da je treba dajati prednost projektom, češ da ti spodbujajo in prinašajo nove ideje in sodobnejše prijeme v kulturni dejavnosti. Podobno mislijo tudi v Ljubljani.

Morda je res, toda enako res je, da le redno delovanje zagotavlja tisto kontinuiteto storitev in pobud, ki jo potrebuje manjšina in ki je zaradi maloštevilnosti že tako in tako omejena. Sistem projektov je poleg tega že po svojih pravilih zahtevnejši in predvideva znatno več sredstev za uresničitev posameznih pobud. Zadeve niso tako enostavne, čeprav so še tako mikavne.

Vsekakor velja nagovoriti Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu, naj ponovno pregleda vse druge možnosti, preden se odloči za klestenje na račun manjšine.

Koma

Novela je prejela drugo nagrado na 42. literarnem natečaju revije Mladika

Jasno Jurečič je življenje obdarilo z literarnim talentom in ustvarjalnostjo. Redno je sodelovala z literarnim natečajem naše revije, na katerem so se njene zgodbe vedno odlično uvrstile. Leta 2008 je pri založbi Mladika izšel njen litearni prvenec, roman *Prerokuj mi še enkrat*, ki se je uvrstil v ožji izbor za najboljši prvenec na natečaju 24. Slovenskega knjižnega sejma.

Na lanskem, 42. literarnem natečaju je njena novela *Koma* prejela drugo nagrado za prozo; V hvaležen spomin in poklon njenemu pisateljskemu peresu objavljamo njeno novelo.

Šum v preddverju: odprla so se nihalna vrata. Njihov rahel piš mi huščne čez obraz. Curek svežega zraka me vznemiri. V drobu začutim plivkanje, ki se nekje globoko v meni zgošča v željo: naj se mi povrne sen in z njim sanje. Kajti: neizsanjane so za seboj pustile sled zmedenosti in občutek nepotešenega hrepenenja. Kaj sem sanjala? Kaj?! Bilo je ...

Neprijetno ščemenje, pod kožo mi gomazijo mravlje. Rdeče, ker mi lica pečejo. Kotički ustnic mi silijo navzgor. Se morda smehljam? Ah, saj ni nič! Samo zavajam se. Moj obraz vendar ne premore nasmeha. Maska je. Otrdela, negibna.

Pod seboj slišim pretakanje tekočine. Toplota mi objema vso hrbtno površino. Spreletavajo me nejasni občutki. Ne morem jih razbrati. Izza ledvenega dela se mi nekaj izvija.

Odcepi se od telesa.

Pozabljeni občutek guganja. Lahkotnost. Sem v materinem trebuhu? V pajkovi mreži? Lepo mi je ...

Kaj pa zdaj? Omojbog, lebdim! V zraku sem! In tisto negibno telo tam spodaj v belo postlani postelji je m o j e! Skrbno poravnana odeja mi sega do pod pazduhe, bele roke počivajo na površju, ramena so gola, razgaljena koža je skoraj prosojna. Zmrazi me. V vratu mi tiči cevka. Na drugem koncu je pritrjena na jeklenko s kisikom. Dozdeva se mi, da se metuljček premika. S krili iz prozorne plastike utriplje v ritmu vdihov in izdihov. Ali diham? Roke. Te roke so moje?

Negibno počivajo ob telesu. Na levem pregibu se zasvetlika srebrni metuljček, manjši od tistega na vratu. Cevka v podaljšku je rdeča. Kri kaplja iz plastične vrečke, viseče na obešalniku nad mojim vzglavjem.

Sprehodim se po obrazu. Pepelnato siv je. Visoko čelo zakriva pramen las, ki je ušel izpod zelene čepice; pod njo so zbrani dolgi lasje. Opazim obrvi in narahlo priprte veke z dolgimi trepalnicami; pod njimi se nemirno gibljeta očesni zrkli. Premikanje me navda s strahom. Kazi sliko negibnosti obrazne maske in telesa pod belo odejo.

Ohranjajo me pri življenju! Pri življenju? Le moje telo ohranjajo pred razkrajanjem. Kaj če bi nenadoma zmanjkal kisik v jeklenki? Se bo osebje zavedalo pravočasno? Le tri minute, tri drobne minute nepazljivosti ...

Potem bi morala zares umreti.

Skušam odgnati preplašene misli.

Kaj sem sanjala? Kaj sem sanjala?!

Na zapestju začutim dotik dveh prstov. Zbežim v meseno telo.

Andrej. Fizioterapevt. Vedno se pojavi tako nenadoma, kot da bi priplaval na angelskih krilih. Prepoznam ga po toplih dlaneh in umirjenih gibih. Kadar se me dotakne, si vedno znova zaželim, da bi njegov dotik trajal v nedogled.

Rada bi mu rekla: hvala za toplino.

Mu vrnila prijateljski stisk roke.

Prišel je, da mi izmeri puls. Zatem bo vzel mojo mrzlo roko med svoje tople dlani. Za nekaj trenutkov jo bo podržal v svoji. Naj me drži tako dolgo, dokler moja roka ne bo postala topla in čutna kot njegova. Ah, ne! Popustil je svoj objem. Roko mi je položil na odejo.

Sedaj se bo lotil majhnega metuljčka v pregibu roke. Nekajkrat bo frčnil z nohtom po rdeči cevki, ali kri doteka. V tem trenutku bi moral biti že pri mojem vzglavju. Zdaj zdaj bodo njegove oči zatipale po mojem obrazu. Andrejeve raziskujoče oči me vedno navdajajo z nelagodnostjo. Zaradi las. Kdaj sem si jih nazadnje uredila? Danes se Andrej na obrazu zadržuje dlje kot običajno. Le kaj išče?

Začutim njegovo sapo po ličnicah. Joj, sklanja se k meni! Zatrepetam. Zadržal je dih ... Le kaj?! S prsti mi potiska pobežli pramen pod elastični rob čepice.

Kakšne barve so Andrejeve oči?

Premaknil se je k vznožju. Mi masira noge? Moje negibne, neobčutljive noge? Polasča se me utrujenost ... Neskončno sem utrujena ... Tonem ... Aah!

Brodim po visoki travi. Vse okoli mene eno samo valovanje. Zelenotravnato morje mi sega do pasu. Veter v rahlih sunkih mrši bilke in ustvarja dolge valove, ki izginjajo na robu senožeti. Stojim sredi tega živega zelenorumenega klasja ... naprožim obraz proti nebu ... zaprem oči ... prepustim se božanju lahkotnega vetriča. Poigrava se z mojimi dolgimi razpuščenimi lasmi. S svilen roko mi gre preko obraza in mi mehko odpoljublja vrat, ramena in prsni koš do pasu, do koder mi sega trava. Valovanje v mojem trebuhu ... Sladka omamljenost se razliva čez telo. Bosa stopala na mehki zemlji ... udirajo se; med prsti mezenje tople grude.

Misliš, da bo še kdaj hodila?

Kaj?

Misliš, da bo še kdaj hodila?

Betka. Glavna sestra. Ponavadi gre Betka naravnost k aparatom nad mojim vzglavjem, da preveri njihovo delovanje. Prepoznam jo, ker diši po kavi, cigaretah in sivki. V mehkih natikačih se giblje lahkotno. Izgubljeno pero iz angelovih kril. Pri kakšni nagli menjavi smeri njeni gumijasti natikači spustijo značilen zvok. Ob nočnih dežurstvih si ogrne mehko jopo. Predstavljam si, da je jopica sinje modre barve. Iz moherja. Kadar mi popravlja vzglavje, čutim meh-

kobo volne na golih ramenih. Dolge dlake volne me ščegetajo. Si je sama spletla jopico? Njene roke so prav tako tople kot Andrejeve. Pri negi ne uporablja gumijastih rokavic.

Vem, ta trenutek zamaknjeno opazuje Andreja pri delu. Zaznavam, da je v tem pogledu nekaj več kot zgolj zanimanje za tehniko masaže.

Zavida mi!

Čutim njeno željo, da bi Andrejeve roke gnetle in gladile njena stegna. Izdaja jo njeno dihanje, ki je usklajeno s pregibi Andrejevih ledij, kadar naredi dolg poteg po moji stegenici. Andrejeve roke so zelo dejavne. Koža na dlaneh mu gori od energičnega drgnjenja. Njegov dih je globlji. Olje, s katerim si natira dlani, diši po sivki. Kakor Betkina jopica iz moherja.

Ne vem, zareže Andrejev glas med moje misli. Prizadevam si poživeti njen krvni pretok. Danes sem prezgoden. Navadno jo masiram med enajsto in eno, ko je ura meridijana srca. Preseneče me, da nima preležanin.

Že dobre ti mesece je pri nas. Kar nadaljuj z masažo. Njeno stanje je stabilno. Žal ni opaziti nobene spremembe. Če samo pomislim, da so njenega moža po enem dnevu opazovanja odpustili iz urgentnega. Odnesel jo je le z nekaj odrgninami in nedolžno buško na glavi. Poklicali so me tja. Potrebovali so pomoč, ker je ekipa oživljala ženo. Zašila sem mu rano na čelu. Prepoceni jo je odnesel.

Pijanci zmeraj spravijo v nesrečo ljudi okoli sebe. V dnevniku sem videl sliko: avto se je dobesedno ovil okoli drevesa. Kup skrotovičene pločevine. Njega je vrglo iz avta. Ona si je izpahnila desno ramo in dobila močan udarec v glavo. Gasilci so jo potegnili iz pločevine šele po štiridesetih minutah. Če bi dobila kisik takoj, verjetno sedaj ne bi bila tukaj.

Slišala sem, da je dinamika nesreče ostala nepojasnjena.

Saj veš, da novinarji večkrat iz muhe napravijo slona.

Zgleda, da je bil v nesrečo vpleten tudi neki tovornjak, ker so bile na asfaltu vidne sledi gum, kakršne imajo samo tovornjaki, toda prič ni bilo, voznik avta pa ni zaviral.

Tista cesta ni kdove kako prometna. Včasih jo vzamem kot bližnjico. Rad bi vedel, kje je tisti novinar dobil informacijo, da so ženi iz roke s težavo potegnili mobilni telefonček. Ker je zelo nenavadno, saj ob izgubi zavesti popustijo vse mišice.

Praviš, da je bil pijan.

Ne, v krvi niso našli alkohola. Sklepam, da je bil tudi brez kozarčka nasilen.

Ja, čuden tip. Imela sem občutek, da nekaj skriva. Gibal se je kot potuhnjena podlasica, ki ponoči pomori vse kokoši, spiše jim kri, mesa pa se ne dotakne.

Samo enkrat sem ga videl. Zalotil sem ga, kako nekaj šari okoli aparatur ...

Kako je dejansko prišlo do nesreče, bi lahko pojasnila samo ena oseba. Ona.

Andrej in Betka govorita o neki prometni nesreči. Komu se je pripetila? Govorita o meni? Andrej še naprej globoko diha, kot da bi se še ukvarjal z mojimi mišicami, a na telesu ne čutim več njegovih rok. Mišlim, da ga je pripoved utrudila. Na nekoga je jezen. Na koga le?

Njegova zgoščena jeza obvisi v zraku.

Zaslišim grmenje. Prekletstvo visi nad mojo glavo kot črni oblaki, ki se zbirajo in napovedujejo strašno nevihto zunaj, meni pa prinašajo glavobol in trganje po kosteh in ohlapnih mišicah. Strela zasika. Od zunaj v sobo udari bobnenje. Zatresejo se tla in zidovi, zapleše moje ležišče ... Slišim tuljenje vetra, na šipah udarce težkih kapelj, žuborenje in odtekanje vode ...

Parajoč pisk v ušesih ... Dolg in neprekinjen.

Klici od vsepovsod: hitro, hitro, hitro ... Masaža srca.

Ustnici mi trzata ... Zrkli se vrtita kot obsedeni.

Hitro ... Hitro!

Začutim Betkine oči. Zaskrbljeno zatipa po mojem obrazu. Iz njenih ust ne diši po cigaretah. Zaznavam vonj po menti. Je opustila kajenje?

Prevzame me utrujenost. Neskončno ...

Moj svet me čaka.

Nad menoj se spreletavajo drobne ptice. Slišim njihovo ščebetanje, ki se preliva v visoko pesem. Nebeški sli se veselijo z menoj Življenja.

Ptice so utihnile. Zakaj se ne radostijo več z menoj? Zelenozlato travnato klasje se levi v modrovijolično

morje. Brezmejna valujoča površina sivke pred menoj ... Ovija me njen močan vonj, sili mi v nosnice.

Temna senca prekrije modrovijolično polje ... Veli-ka črna ptica strmoglavijo naravnost proti meni. Vran! Približuje se mi s hitrostjo kamikaze. V grlu divje nabija srce ... Vreteno groze se vrti v drobovju ... Njegov kljun ... Ta kljun ni od ptice! Kamion je! Kamnion! Pazi!! ... Aaah!

Zadihala je! S svojimi pljuči diha! zaslišim zasopel Andrejev glas na svojih prsih.

Uspelo nama je! dahne Betka.

Da, le z ročno masažo srca!

Poglej, prišla je elektrika.

Da, vklopil se je interni agregat. Šele sedaj!

Epizodo morava vnesti v njen karton.

Katerega smo danes?

Danes je ponedeljek, petindvajsetega novembra, dan nasilja proti ženskam.

Glej, sistolični pritisk se naglo dviguje! Kaj za vraga?!

Živeti! Moram živeti, da povem resnico.

Klemen Jelinčič Boeta

REKA

Reka sva,

Široka in mirna čez planjave

Zelenih nabrežij,

Prozorna do dna,

Vijuga čez polja,

Gre mimo grebena,

Skalnega hriba nad tokom

Visoko s prostorom za gnezdo si splesti,

Trdnjavo zgraditi nad polji

Z okroglimi gorami naokoli

Rumenega, belega in zelenega kamna.

Nedotaknjena sva dolina in reka,

greben in voda pod njim.

Peta Avenija in smrtne zagate

(ali »marmelada newyorških kolačev« - 19. del)

Zmeda na nebu

Pisava, s katero je napisan moj naslov, mi je nekam znana. Pravzaprav so najbolj razločni »e-ji«. Rekli smo si, v nižji gimnaziji namreč, da so pisani »na kvačko«. Ko se mi je tu in tam kdo posmehnil, da so tako napisane črke čudne, sem vedno vprašala zakaj, kasneje pa sem to posebnost opustila; Zdenka, ki mi piše, pa jo je ohranila.

»Predraga,

zdravstvuj! Sem na madridskem letališču, čakajoč na vzlet, a našega letala ni od nikoder. Pravijo, da se je zataknilo zaradi divjih stavk in trenutno ni napovedanega nič novega. Ker sem včeraj divjala od muzeja do muzeja, sem popolnoma utrujena. Pravijo, da je ena od letalskih družb krahirala, in da je zato v škripcih več kot sto tisoč potnikov, ki zaman čakamo na vzlet, ki smo ga plačali. V tem trušču ne morem ne bdeti ne ležati. Opazujem kot robot sotrpine, ki ležijo na sedežih in na svoji prtljagi. Oni spijo, vsi skupaj pa čakamo... Uro. Dve. Deset. Je poldne in nadomestnega letala ni! Kar mi je ostalo denarja, sem ga zapravila za tolažilne jedi in pijače. Zdaj niti ne vem, kako se bomo mi, ki smo tako dobrostoječi, pretolkli v prihodnjih tednih, ker sem bila lahkoverna. Poleg tega me stresa mraz, ker sem z Madeire pristala v Madridu v enem dnevu. Najmanj zavidam mamiciam z otroki, ki čakajo tako kot jaz na milost usode!

Bodi zdrava! Tvoja Zdenka«

Tako! Ta vandrovska manija, kateri se marsikdo prepušča, ni vedno odrešilni beg iz zagatnega vsakdana. Res je lepo v tropskih krajih, če si tam kot turist in je imela srečo, da se ji je zapletlo na evropskih tleh, saj iz Madrida lahko potuje z vlaki! Zacoprana bi bila, če bi zamudila vzlet kje v Kairu ali Casablanci!

Iz pisma ni razvidno, kako dolgo je zdoma. In da se me je spomnila le sedaj, ko je v stiski, ni simpatično! Morda pa... tudi jaz pripadam zavistnemu delu ljudi. Zavisti bi se morala otresti, a ostati hladnokrvno nečuteči človek je posebna umetnost.

Da se je morala moja vandrovka zadovoljiti z vlakom, je razvidno tudi iz drugih vesti, ki kar dežujejo iz medijev. Promet je ohromljen, ker je izbruhnil vulkan na Islandiji in je temen prah pokril tudi evropsko celino.

Jasno je, da so moje misli ob prebiranju Evičinih zapiskov samotne in se niti z Zdenko ne bom mogla posvetovati, ali bi odlomke in posamezna pisma kje objavila, kar bi bilo za širšo javnost zanimivo.

Ko prijateljico poiščem, noče o branju in Evičinih popisanih zvezčkah, dnevnikih ali celo pismih nič slišati, ker je preutrujena od težav tega življenja in se mora spopadati s skrajno hudimi filozofskimi neznankami.

Na koncu pogovora slišim ugotovitev:

»Saj imaš več časa kot jaz!«

Ona mora namreč znova odpotovati, ker ureja posle za celo družino, torej ne more v nobenem primeru tvegati, da bi si mož zapravil kariero vsled kakršnihkoli neumnosti. Tako lahko mirno ugotavljam, da sem z neko romantično preteklostjo zasvojena le jaz, ker imam čas in ne doživljam dinamičnih metamorfoz modernega občestva.

Ko čez nekaj tednov prispe razglednica iz Pariza, me potolažijo besede: »Predraga! Nikar ne misli, da je lahko živeti tudi v mojih razmerah! Zdenka!«

Drznem si zahvaliti se za lepo razglednico.

»Saj bom poskrbela tudi zate!«

»Zakaj pa?«

»Prijatelj, s katerim se boš v kratkem spoznala, bo s tabo pripravljen sortirati material iz Evičine zapuščine. Morda bosta našla kaj presenetljivega!«

»Da, zlasti v pismih! Lepo te prosim, oprosti, a tukaj ni več ne zame ne za koga drugega nobenega posla!«

»A si ti užaljena?« Začudena je in prepričana v svoje dobre namene, kot bi bila stara vedeževalka.

»Seveda ne! Doslej ti tega nisem utegnila zaupati, ker smo z Evičinimi tesnimi sorodniki pregledali, odbirali, odbrali, pospravili in meni so pripadli vsi zapiski, brošure in pisma. Ko sem vse še enkrat pregledala, sem sproti označila, kaj je za javnost in kaj ne.«

»Če bi bila v dvoje, bi bilo bolje tudi zate, ker ti ne bi bilo treba na dolgo razbirati Evičine zapletene pisave.«

»Predraga, ljuba Zdenkica, če trdim, da je vse urejeno, pomeni, da tebi za tiste liste ni treba skrbeti.«

»Hvala, želela sem ti biti v pomoč!«

Se hoče užaljeno posloviti...

»Hej,« zavpijem, »saj Evica ni bila pisateljica, z lju-beznijo za filozofska ali politična razglabljanja, saj je zabeležila le kratke vtise, in še to velja za tista leta in znane dogodke, ki jih večji od nas popisujejo v debelih knjigah!«

»Vem, saj mi je jasno! Poleg vsega je bila igralka in nikakor ne besedna umetnica.«

Razmišljam, ali naj ji navržem »in celo nižjega izvora«, a sem tiho. Če mi je ponudila pomoč, jo še vedno nekaj veže na stare prijatelje.

»Ostani zdrava in vso srečo na tvojih rajžah!«

»Jaz pač hodim po svetu, ker so mojemu možu do-deljene take funkcije, ki jih ne moremo urejati le v Trstu.«

»To vem!«

»Bi te povabila, a kaj, ko naši sprejemi sovpadajo s tvojimi šolskimi obveznostmi! Ne bom se vmešavala v tvoje šolske urnike!«

»Ne verjamem, da bi med šolskim letom utegnila misliti na posvetne zadeve, saj res!«

»Poleti pa je drugače.«

»Saj res!«

Pomislim: poletje je čas za domače opravke, branje knjig, predvsem pa recikliramo vso naklado, ki se po-zimi nakopiči. Za oddih lahko imam tudi spremljanje otrok na plavalne tečaje, nekaj dni, ko smo na potepu po tujih krajih; saj je čudovito.

Zdenka mi nekaj dopoveduje.

»Veš, zdaj imamo toliko problemov, ker so stari po-litiki, saj jih poznaš, začeli gonjo proti naši stranki. In to počenjajo celo tisti, ki so v preteklosti dobro vodili naše politično gibanje – so namreč bili vodilni takrat, ko smo me zahajale v gimnazijo. Zdaj nas hudo kritizirajo, prav nas, ki se noč in dan trudimo, da bi skromno ter pošte-no dosegli napredek Slovencev v naših krajih.«

»Verjamem.«

»Misliš, da bi se morali s somišljeniki srečati in en-krat za vselej skleniti mir?«

»Upajmo, da bo tako... Jaz seveda nimam časa, da bi poznala podrobnosti, ker ne prebiram niti časnikov.«

»Pa prav zdaj, ko se naša slovenska barka potaplja, veš, nima nobenega smisla, da bi se medsebojno gnja-

vili, pač pa bi kvečjemu morali stesati novo barko! Jovo na novo!«

Zdenkino politiziranje in citiranje Jovota me pretre-se, a kar molčim.

»Màr ti ne misliš, da stare navade spadajo v stare čase in so sedaj neuporabne, če hočemo kaj doseči?«

»Stare navade,« ji oporekam, »so bile odrešilne v hudih dobah!«

»Saj pravim: stare šege so bile primerne za naše prednike, a zdaj rabimo nove ideje in nove delovne me-tode, saj tudi ti veš, kako se po šolah razvija učno delo.«

»Po mojem je sedaj povsod dovolj prostora za krožke, glasbene skupine, gledališke predstave in kar še hočeš!«

»Tudi ti bi se lahko udeležovala!«

»Ob službi in družini?«

»Nekaj sobotnih popoldnevov bi si popestrila!«

»Precenjuješ moje zmožnosti!«

»Se ne bi vpisala niti v krožek Nova kuhinja?«

»Zakaj bi morala biti povsod kot radič? Sem v šoli, imam družino, in da se družim vsepovsod tudi z apo-litičnimi osebami, mi na tem svetu zadostuje. Včasih razmišljam, kako je z najino Evico na onem svetu.«

»Če bi hodila na spiritistične seje, bi izvedela tudi to!«

»Kako moreš pa ti biti vraževerna?« vzrojam in sko-raj zakričim.

»Torej si tudi ti polna predsodkov kot moj mož!«

Bila bi ji rekla, da bi bil čas, da jo spametuje, a sem se na svojo srečo premagala in se poslovila.

(se nadaljuje)

Klemen Jelinčič Boeta

PRI UŠESU

Čaplja je mimo letela,
tvoj jutranji vonj je prinesla,
tako močno vkopanega v trebuh,
se dotaknila rok Sonca,
ki se zime otresa
pri ušesu, ko se dotakneš,
približaš in vdihneš,
v morje zaplavaš,
me okoli obrneš kot val,
moje jutranje sonce.

SEN KRESNE NOČI

Žejen tvojega glasu,
melodije valov in lahkega vetra,
občasnega belega oblaka,
morskih deklic, ki se sončijo na skali,
in samorogov sredi marjetic,
zvončic, ki v borovem lesu brenčijo,
ko midva bereva Sen kresne noči,
tisoč in en dan oaze v puščavi,
vohava mleko,
pričakujeva med,
Obljubljeno deželo, ki je na poti.

Peter Merkuš

Moje življenje v Nemčiji

II. Obračun in oporoka

(po avtorjevi smrti nadaljuje žena)

Januarja 1995 se je iztekala Petrova aktivna delovna doba. V duhu se je že pripravljala na zasluženo upokožitev, ko ga je presenetil poziv iz Madrida, da mora nujno priti v Španijo, zato da pomaga rešiti nekatere probleme, ki jih ima s Siemensovimi aparati najuglednejši španski kupec. Še enkrat se je moral podati na službeno pot, pa čeprav nejevoljno.

Po povratku mi je pripovedoval, da je bila v Madridu čudna atmosfera. Lepo so ga sicer sprejeli, se z njim pogovarjali o vsem mogočem, le problemov so se izogibali, saj kupca ni bilo še zraven. Ko je poskusil pospešiti pogovore, so ga mirili, naj potrpi, da bodo najprej šli na kosilo in da bo še dovolj časa za vse drugo.

Na kosilo so res šli, in sicer – kot vedno – v prvovrstno restavracijo. Tam jih je že čakal kupec, ki ga je z navdušenjem pozdravil in se mu zahvalil, da je prišel. Peter se je vedno bolj čudil. Izvrstno kosilo se je kar precej zavleklo, in preden so prinesli na mizo „postres“, se pravi desert, kupec vstane, slovesno potrklja po kozarcu, se s kratkim govorom zahvali za dolgoletno uspešno sodelovanje in mu izroči srebrno spominsko plaketo v znak hvaležnega priznanja in „v spomin na vsa leta, ko je ‘ščitil’ svoje kupce (in kljub temu prijatelje) iz Španije“.

Ob vrnitvi v urad so ga kolegi hudomušno spraševali, ali mu je uspelo rešiti probleme ..., ko pa so bili v zaroto tudi oni vpleteni.

Devetindvajsetega januarja je končno napočil usodni dan. Na poslovitveno slovesnost so bili povabljeni vsi kolegi iz njegovega in drugih oddelkov oziroma sogovorniki v podružnicah. Govoru, ki ga je imel njegov predstojnik, je seveda tudi sam odgovoril s povzetkom svojega življenja, namenjenim v glavnem, a ne izključno, kolegom in naslednikom, saj zveni skoraj kot njegova duhovna oporoka in je naravnost v sozvočju z naukom nemško-francoskega filozofa Stéphana Frédéric Hessla (ki je umrl 2013. leta), čeprav ni tedaj sploh še vedel zanj.

„(...) Življenje na splošno in tudi na delovnem mestu je zame pomenilo vedno in predvsem negovanje stikov z ljudmi. Doslej so to bili vsakodnevni stiki s tolikimi prijetnimi, v zadnjih letih veliko mlajšimi kolegicami in simpatičnimi kolegi. In pa posredni telefonski stiki s številnimi kolegi v drugih državah. Na ta način se je, rekel bi ‘po ovinkih’, uresničila tudi moja prazelnja, da bi kot univerzitetni asistent ali profesor bil v tesnem stiku s študenti. Odslej ne bo več tako. Sprva bo prišlo do krajših ali daljših premorov, dokler bodo stiki neizogibno zamrli.“

Vesel sem pa, da sem preko Siemensu mogel uresničiti to svojo željo in – kar ni vsakomur dano – da sem se poklicno lahko posvetil stroki, ki je za časa mojih študijev bila moj konjiček.

Levo: španska plaketa; zgoraj: mednarodni krog povabljenecv.

Kako intenzivno nekdo doživlja srečanja z drugimi ljudmi, odvisi nemara od genov, ki jih ima v sebi od rojstva, a prav gotovo tudi od vzgoje v družini. Zame pa ima dokajšnjo zaslugo tudi družba Siemens, ker sem se z njo lahko identificiral. V preteklosti je namreč bolj kot danes nudila gotovo službo, s čimer je zadostila mojemu primarnemu življenjskemu vodilu, se pravi 'varnosti'. Tudi mojemu drugemu življenjskemu motivu, 'priznanju', je zadostila v dokajšnji meri. Če ga kdaj v uradu ni bilo ravno največ, so mi ga pa nudili 'moji' kupci.

Firma mi je pa dala še nekaj več. Na prvem delovnem mestu v Benetkah konec petdesetih let mi je bilo rečeno, da se za uslužbenca ne spodobi, da bi se ukvarjal s politiko. Iz strahu, ki teži nekoga še leta po propadu diktature, in še posebno če pripada narodni manjšini, sem vestno ubogal. V Erlangenu sem v zgodnjih šestdesetih letih imel srečo, spoznati kolega Walterja Senga, enkratnega človeka. Ne zato, ker je obvladal pet jezikov, niti ne zato, ker je bil izreden matematik, pač pa zato, ker je takrat v uradu med pogostimi skupinskimi debatami podelil politiki človeško dimenzijo, in to je bilo nekaj povsem novega, drugačno od tega, kar sem dotlej poznal. Ta nova, prava krščanska dimenzija me je prepričala. Nanjo sem se skliceval pri svojem kasnejšem družbenopolitičnem delovanju. Spodbujal nas je namreč, naj se angažiramo. V njegovem duhu vas tudi jaz danes spodbujam, da ne sprejemate pasivno karkoli, ampak da se angaži-

rate. V uradu in v javnosti! Samo kritizirati, ne da bi se angažirali, je enostavno, vendar brezplodno in utegne kdaj celo škoditi.

Čudil sem se, ko nas je nekje sredi sedemdesetih let celo naš upravni odbor pozval, naj se javno angažiramo. Sam sem skušal to storiti znotraj Cerkve in organizacij za človekove pravice, kar se je ob bosanski tragediji še posebno intenziviralo.

Biti rojen kot pripadnik manjšine, sem dolgo čutil kot udarec usode. To dejstvo se je pa izkazalo kot neslutena prednost za zaznavanje kompliciranih medetničnih odnosov, če že ne za njihovo razumevanje, kar ni enostavno, da ne rečem skoraj nemogoče. Zato sem lahko imel v državah Vzhodne Evrope še pred padcem berlinskega zidu pogovore, ki izstopajo kot najbolj markantna doživetja v moji delovni dobi. Neizbrisen je spomin na razgovor s šoferjem nemškega rodu pri nekdanjem Siemensovem predstavništvu v Bukarešti, na prisrčno slovo na letališču in na njegove vlažne oči. To kot primer za srečanja v Moskvi, Katovicah, Brnu, Bratislavi ali Tirani. Problemi narodnih manjšin so vedno isti, naj si bo na Vzhodu kot na Zahodu. Zato sva se tudi izvrstno razumela z enim mojih prvih 'učencev' Lee Bong Jongom s korejskega otoka Che Ju Do, ker mi je bilo mogoče živeti se v njegov odnos do Japoncev. Ali z inženirjem iz severnošpanskega mesta Bilbao, ki je doživel Francovo diktaturo in je postal eden naših najboljših kupcev. Kako podobno se vsi obnašamo, tudi če vsakdo misli, da je drugačen od ostalih! (...)"

Na vrhu: med govorom predstojnika; tu zgoraj: bogata bera daril.

Spominska fotografija.

Epilog:

V petek, 7. decembra 2007, je Peter poslal odgovornemu uredniku Mladike naslednje sporočilo:

Dragi Marij,

pošiljam Ti začetno nadaljevanje nove serije po e-mailu. Fotografije bom poslal po pošti. Upam, da bom redno nadaljeval kot pri Spominih na starše. Veliko bo seveda odvisno od najinega zdravja. (...) Naj nam Bog pomaga, iti naprej.

Osemindvajsetega maja 2012 se je zaključilo njegovo zemsko potovanje, ne da bi mu prej uspelo dokončati pisanje svojih spominov.

Že zdavnaj, se pravi odkar sva si še utvarjala, da se bova na stara leta vrnila v domače kraje, in še preden sva si v ta namen po upokojitvi preuredila mojo rojstno hišo na Brandežiji, je bila njegova srčna želja, da bi na smrtni postelji mogel zreti ne samo na oreh, ki uspeva tudi v nemški zemlji, ampak tudi na smokvo ... A kot doraslega drevesa, ki je bilo že enkrat presajeno, ni mogoče zopet presaditi na prvotno mesto, tako je tudi njemu neizprosna bolezen prekržala vse želje in načrte, ki jih je še imel. Zato da vsaj simbolično ugodimo njegovi želji, smo okrasili njegovo fotografijo za žalno slovesnost s smokvino in orehovo vejico.

(konec)

SLOVENSKA PROSVETA in ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE
razpisujeta

40. TEKMOVANJE ZAMEJSKIH AMATERSKIH ODROV

❧ MLADI ODIER ❧

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi. Tekmovanje traja do konca leta 2014. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov:

SLOVENSKA PROSVETA, ul. Donizetti, 3, Trst; tel. 040 370846; sp@mladika.com

ali pa

ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, v.le XX Settembre, 85, Gorica; tel. 0481 538128

Jože Bajzek

Obtožujoče otrokove oči

Letos januarja je na spletu zaokrožila slika triletnega dečka iz Sirije, ki je bila zelo zgovorna. Prikazovala je otroka na zdravniškem pregledu, ki je bil po telesu krvav. Pozornost na sliki pa so vzbudile predvsem otrokove oči. To je pravzaprav težko opisati. V otrokovih očeh je bilo zaznati neko grozo. Grozo, ki jo je videl, grozo, ki jo je doživel, grozo, ki je ostajala v njem in je izžarevala z njegovega obraza. Kako strašno je gledati v obraz triletnemu otroku, ki izžareva takšno bolečino.

Živimo v svetu, kjer se vsi zaklinjamo in prisegamo, da delamo za dobrobit otrok, ali vsaj zatrjujemo, da bi to morali delati. Toda danes v našem svetu je toliko otrok, ki živijo grozo bivanja, kot še nikoli. Kot toliko otrok, je tudi ta otrok umrl v starosti treh let, ko še ni mogel spoznati in zaživeti svojega življenja v vsej polnosti, ki jo je nosil v svojem srcu. Otrok na sliki, ki je zaokrožila svet, je pred smrtjo povedal te besede: »Vse vas bom zatožil Bogu!« Zanimivo, otrok ni rekel, da bo zatožil tiste, ki so povzročali grozo, rekel je: »Vse vas bom zatožil ...«. Ljudje običajno v vojni postavljamo ene na eno stran, druge na drugo. Nekatere imamo za morilce in ubijalce, druge za žrtve in preganjance. Ta otrok je enostavno rekel: »Vse vas bom zatožil Bogu!«

Če bi imeli malo posluha in bi bili sposobni prisluhniti nedolžnemu čutenju otrok, česar danes nismo več sposobni, bi morda lahko razumeli te besede. Vem, da jih ne bomo razumeli, ne bomo jim niti prisluhnili, ker imamo veliko bolj pomembnih stvari, da rešujemo ta svet in njegovo usodo. Svet se ni sposoben ustaviti pred očmi otrok, ki izražajo grozo sveta, v katerega smo jih postavili. Koga bomo klicali na odgovornost, samo da sami ne bi videli teh otroških oči in njihovih vprašanj? Zatiskamo si oči in razum, da nam ni potrebno odgovarjati na njihove vprašujoče oči.

Kdo je iztrgal tega otroka iz materinega naročja, kdo mu je z obraza odvzel smehljaj življenjskih sanj, kdo mu je zasejal grozo v oči? Toliko vprašanj je, ki bi si jih morali postaviti vsi odrasli. Podoba tega otroka nas sili k razmišljanju, kakšen svet ustvarjamo in v kakšen svet postavljamo naše otroke. Kako to, da

umirajo otroci, ki ne morejo doživeti svoje četrte pomladi zaradi našega sovraštva in naših hudobij? Ali ta svet lahko še diši po kruhu, rožah in otrocih? Ali lahko še rojevamo otroke, ki bi v tem svetu imeli mirno in toplo domovanje? Ali še dopuščamo otrokom, da bi bili otroci? V kakšen negotov in zmeden čas in v kakšen neznan in hladen svet se rojevajo naši otroci? Kdo bi poznal misli otrok in njihove sanje? Življenje jih je zaznamovalo. In vendar, kako malo je potrebno, da so lahko srečni. Vojni vihar je presekal sončni žarek tega otroka in njegov življenjski tok. Toda, ko je vstopil v blaženo razodetje večnosti, nas gotovo ni tožil, ampak je vstopil v neskončni božji objem. Vstopil je v hvaležnost bivanja v pritrditev njegovemu smislu, ki ga tukaj zaradi grozot vojne ni mogel doživeti.

Trdno sem prepričan, da je ta otrok, ko je prišel pred božje obličje, pozabil na svojo obljubo, ker je objel njega, ki je po svojem bistvu sama ljubezen. Takrat je zaživel v vsej svoji človeški popolnosti in njegove oči so izgubile vso grozo bivanja, ki jo je videl na svetu, ker je objel ljubezen, za katero je bil ustvarjen. Toda ali nam to razbremenjuje naša vprašanja, našo odgovornost? Ne, ne smemo sprejemati krivde na svoja ramena, bilo bi pretežko. Sprejmemo pa lahko svojo odgovornost, da ne prinašamo v življenje otrok groze, ampak upanje, saj vemo, da nismo na tem svetu slučajno in po pomoti neke neobčutljive narave, ki je tako hladna in tuja, ampak smo tukaj po nekem ljubezenskem božjem načrtu, ki je naše upanje.

Bruna M. Pertot

Spomini za vedno (2. del)

Dom v Ulici Mazzini

Bilo je, pravzaprav je vseeno, kdaj, ko sem se na poti proti domu ustavila v Gorici. Že zelo dolgo me ni bilo tam. »Zora,« sem rekla skoraj naglas. Veliko nostalgije je bilo v tistih dveh zlogih, in ne da bi karkoli načrtovala, sem se napotila po ulicah v iskanju njene, Zorine ulice, Ulice Mazzini. Tam bi Zoro našla veliko bolj kakor pa na njenem zadnjem počivališču. Pričela sem šteti leta, odkar je »Tam.« Pa sem tudi tu prišla do spoznanja, da je vseeno, koliko jih je. Najti ulico bi ne smelo biti težko. In sem jo takoj našla, vendar nisem se znašla.

»Morda me pa spomin vara. Je tu? Je bilo tam? Številke, številke. Številka šest je samo ena, je šest in ne osem. Lepo, da je ulica kratka, da se tam gor, na griču, tu in tam pokaže grad. Ker je to lezenje in iskanje gor in dol trajalo le predolgo, sem stopila v trgovino, pred katero sem se znašla, in se pozanimala, ali iščem prav. Prileten gospod me je pogledal iznad visečih naočnikov naravnost v oči in me gledal, gledal, kakor bi kaj iskal. Ker je začutil, da mi postaja vroče, je razprl dlani in bolj dahnil kot rekel: »Pravilno, no, pravilno bi že še lahko bilo! Toda kaj je še pravilnega na svetu? A oprostite, gledal sem vas, ker sem ugibal, ali sva se že kdaj videla.«

Zdaj sem gledala jaz njega, naravnost v oči. Toda uprl jih je v leseno ploskev pulta in molčal. Molčal. Potem pa: »Koga pa ste imeli tam, pravzaprav tu, če smem?«

»Seveda smete. Prijateljico sem nekoč imela tam, na tisti številki, pravzaprav veliko več kot prijateljico, a nje že dolgo ni več.«

»Tudi tiste hiše ni več. Kaj bi radi?«

»Rada bi našla tiste dni, tisti dom, tisto lepoto. Tiste ljudi.«

Tisto ljubezen, bi bila skoraj dodala, a sem se pravočasno ustavila. Zdaj se je prizanesljivo nasmejal:

»Tudi tega že davno ni več,« se je napotil proti vratom in mi pokazal na pusto anonimno stavbo in prizadeto zabundal:

»Tega, kar iščete, ni nikjer več. Stalo je tu, na tem mestu. Biser arhitekture iz osemnajstega stoletja. Vse so razbili, vse podrli, vse odnesli.«

»Pa kje je bil gospod Max Fabiani, da je to dovolil, da se ni zoperstavil takemu nedopustnemu početju? Saj je kar nekaj časa in skrbi posvetil goriški arhitekturi.«

»Ah, tudi njega že davno ni bilo več, ko so to delali. Pa tudi ko bi bil, ne vem, ali bi ga kdo poslušal.«

Gledala sem ga brez besed. Gledala, samo gledala.

»Rekli so, da je vse dotrajano, a ni bilo res. Da bo to novo veliko lepše! In, od kod ste, da tega ne veste?«

»Ne ravno od daleč, a tega nisem vedela. Prišla sem, da si vse to spet ogledam.«

»Pa imate minutko časa?«

»Imam, tudi dve.«

»Nekaj vam hočem podariti,« je izginil skozi majhna vrata.

In res je minila samo kakšna minuta, ko se je, ves izpremenjen, prikazal v okviru vrat z veliko fotokopijo v rokah.

»Naš spomin je pač spomin, to pa je nekaj povsem drugega,« jo je razgrnil predme. »Bi vaš spomin zmožel kaj takega? Povejte! Bi? Moj ne. Pa tudi ko bi bil odličen, kopija je kopija. Taka je bila palača na številki šest,« je vodil kazalec po papirju, sem in tja.

Močno me je prevzelo. Bala sem se, da bi me ne premagale solze.

»Veste, nečesa fotokopija pa ne zmore. To je samo naš, izrazito človeški dar. Kar vi zdaj čutite, pa če dovolite tudi, kar jaz občutim, iz tega papirja ne bo nikoli moč razbrati.«

»Kako lepo ste to povedali!«

Piščančevih se je zelo dobro spominjal, vseh, posebnostjo očeta, ki da je bil gosposki, impozanten človek, predvsem pa poštenjak. Tudi Zore se je spominjal, ki da se je preselila, davno preden so palačo podrli.

Dolgo sva si z gospodom stiskala roko v slovo, ne da bi se predstavila.

»Pa me še kdaj obiščite, če pridete mimo!«

»Prav gotovo,« sem verjela lastnim besedam, a ne stoodstotno. Saj nikoli ne veš. Čudno, da mi Zora te tragedije ni nikoli omenila, takrat je samo pisala kratko in jedrnato, da je njeno bivališče sedaj drugje, nekje ob Spominskem vrtu.

Odhajala sem, ne da bi vedela, kam.

»Ne ne, ni čudno,« sem razmišljala naglas, težko je, skoraj nemogoče, govoriti o bolečinah, ki nam jih tu, poleg norega početja človeka, prizadevata tudi prostor in čas, ki sta nam dana. Prostor, kjer pustiš del sebe, del ljubljenih oseb, del življenja. Prostor, ki enostavno

izgine, za vedno, ni ga več nikjer. Je še samo tu, na tem papirju. Bil pa je ta papir, zame, velikanski dar. Dolgo sem opletala med prtljago, preden sem ga zavarovala proti gubam in poškodbam.

Da je bilo dotrajano, da bo to novo veliko lepše! Lepše. No, tudi satan ima pravico do svojih okusov, do svojih ustvarjalnih navdihov, do svojih umetniških izlivov, vedno bolj se uveljavlja v vseh žanrih, od slikarstva do besedne umetnosti, glasbe, sem postajala bolj in bolj napadalna. No, če si sam, si včasih to lahko tudi privoščiš.

Ima pravico, seveda jo ima. Tvoje uho, tvoje oko, tvoje srce pa imajo vso pravico odklanjati to njegovo lepoto in poiskati tisto, ki ti je najbližja.

Gospod Fabiani pa, če pokukamo v njegove spise, beremo, da je bil vseeno mnenja, da se morajo stvari tudi v arhitekturi spreminjati, tak je zakon evolucije, tak je zakon življenja. To pa ne daje pravice uničevati lepote, ki so jo ustvarili ti, ki so bili pred nami.

Na bregu Soče sem našla zelo lepo zavetje, nekaj sence in celo notranjega ravnovesja. Bila sem preveč neučakana, da bi mogla zdržati do doma. Polagoma sem se umirjala in razgrnila čez kolena podarjeno fotokopijo.

Ko v kriznih, pa tudi v zelo močnih trenutkih življenja iščemo rešilno desko, je vselej pametno zateči se v lastno glavo: ona je vedno in samo tam, vedno pripravljena, deska namreč.

»Gospod,« sem rekla polglasno. »Je vse to prav ali narobe?«

On odgovori vedno. Če ga ne slisiš, pomeni, da je s tvojimi ušesi nekaj narobe. Tisto dopoldne je bil moj sluh neverjetno oster. Zato pa:

»Vse je prav in obenem vse narobe. Odvisno od kod gledaš, od perspektive namreč. Razumeš? Poskusi preveriti, vendar!«

Gledala sem v nebo, vejica nad mano mi je dobrotno varovala oči pred soncem.

»Hočem.« Razmislek.

»Seveda, če gledaš od tam, od tam, iz tvoje perspektive, no, jaz ne bi vedela točno, iz katere. A dobro veš, da meni to ni dano,« sem ne ravno olikano pretrgala zvezo.

Kakor gospod iz trgovine, sem tudi jaz čutila potrebo po fizičnem dotiku s tistimi figurami in sem s kazalcem božala gor in dol, vsako posebej.

Tistega novembrskega dne, ko sem prvič stopila v Ulico Mazzini, mi je ostal v neizbrisnem spominu. Zora, Zora Piščanc namreč, je mene in sestro popejlala najprej na Placuto, kjer je bil sedež Katoliškega glasa, znanega tednika, tam je bila zaposlena in zavezana z vso dušo in z vsem srcem, nato pa nas vodila

skozi mesto k sebi, na dom, prav v Ulico Mazzini, na številko šest, kakor je bila obljubila poleti, ko sva jo spoznali v Kanalski dolini.

Placuta je bila takrat izredno živa postojanka, edini valobran katoliške veje krščanstva in slovenstva v Evropi. Skoznjo se je nenehno pretakala duhovna elita, ne le goriška, temveč kozmopolitska, in kar nekaj izredne duhovščine, tiste, ki je čudežno preživela katastrofo mučenja in pobojev med vojno in po njej. Bila pa je tudi živa vez s cerkvijo in preprostim človekom, ki je s svojimi najboljšimi močmi in z nemajhnimi žrtvami pomagal ravnati Petrovo barko.

Od Placute do Ulice Mazzini ni bilo zelo daleč, uličica pa kakor mnoge druge. Zares edinstveno je bilo to, da si iz mestne ulice stopil v kratko vežo, ki te ni postavila v mestno hišo, temveč naravnost na prostrano, neverjetno sugestivno dvorišče z vrtom, s cvetjem in grmovnicami, kjer se je že oglašala taščica, bilo je tretjega novembra, in ona je napovedovala, da bo vsak čas konec lepih, toplih dni.

»Ooo!«

»Kaj je, dekleta?«

»Vrt sredi mesta! Vrata, ki te popeljejo ... v ...«

»Še nista videli nikoli takega dvorišča?«

»Ne, sredi mesta, tako, za takimi temnimi mestnimi vrati, si ne pričakuješ česa takega, ne.«

Na dnu prostranega, tlakovanega dvorišča pa navzkrižje umetniško grajenih stopnišč iz belega kamna z mogočno okrasno ograjo. Celi dve rampi in več. In potem kolumne, loki in oboki, kapiteli, terasasti ganki, majhen biserček pozno baročne arhitekture, ki ga je sivo mestno zidovje varovalo pred očmi mimoidočih.

Vreme pa milo, tako, da je na terasah povsod bilo še nekaj cvetja, vse to so obdajala štiri pročelja. Za strop pa nebo. Prav takrat, bilo je okrog poldne, so se pričele trgati bele meglice in iz njih so se zlili snopi belorumenih žarkov, takih, kot so jih takrat še upodabljali rezbarji na svetih podobnicah.

Mestna arhitektura, stil in narava, tesno objeta. In vse to te je sprejelo v naročje, ko si se nepričakovano znašel sredi tolikšne lepote.

Tod, tod je torej prihajal in odhajal skrivnostni, do nedavnega nepoznani Lado. Duhovnik, brat. Sin. Vse dokler se ni vrnil nikoli več.

Se njegovo mlado srce še kdaj prikrade sem, da si ogleda ta svoj zemski dom, da še enkrat poboža svojo violino in doda kakšen verz tistim svojim pesmim zelene pomladi tako, tako da morda tvoja duša za trenutek zazna njegovo tolažbe polno navzočnost?

»Kaj gledaš, a? Kaj se spet plete v tej glavici?« me je Zora spet prišla čez ramo in se mi vprašujoče zazrla v oči.

»Gledam, gledam vse od kraja, sem kratkomalo očarana«. Imela pa je izredne notranje tipalke, bilo je nemogoče, da bi jim kaj ušlo.

»Je zares preveč lepo,« je bila tudi sestra očarana.

»Tod je prihajal na obisk in odhajal?« Tišina.

»Je ali ni?«

»Kako bi ne? Prihajal je, če je le mogel. Kako bi ne prihajal k družini vsaj pokukat. Prihajali so prijatelji, njegov sobrat Lojze Sluga, tisti istrski Lojze Kocjančič, Mirko Filej, pesnik Stanko Vuk in mnogi drugi.«

»Tisti Filej, ki je bil poleti na Višarjah?«

»Tisti.«

»In pesnik Stanko Vuk? Je bil tudi on poleti na Višarjah? Je tisti visok s temnimi kodri in sinjo suknjo?«

»Ne. Njega poleti tam gor ni bilo,« je rekla z glasom, ki ni bil njen, in v grlu se ji je zataknilo, da je pričela silovito kašljati, kar je izključevalo vsako nadaljnje vprašanje.

»Gremo,« je spodbudila med kašljanjem, ki jo je gotovo napadlo ob nenadnem spoznanju, da si je z dekletoma nprtila težko obvladljivo breme.

»Mama nas pričakuje,« je naju rinila navzgor.

Prečkale smo dvorišče in se povzpele po tistem veličastnem stopnišču v drugo nadstropje, kjer je bilo stanovanje Piščančevih. Tam sta živeli samo še Zora in mama. Sestre so si bile ustvarile družino, oče pa se je takoj po vojni pridružil sinu.

»Kakšne spomine sta mi prinesli, ljube moje deklice, kakšne spomine!« je naju sprejela mama Johana, vidno ganjena, saj sva prihajali iz kraja, kjer je povila sina duhovnika, kjer je z družino preživela najlepši del življenja in kjer so dočakali atentat na prestolonaslednika Franca Ferdinanda, do katerega je prišlo prav na dan, ko so sinčka krstili, 28. junija 1914, datum, ki je bil začetek njih nesreče, njihove in premnogih drugih.

Obstala sem kot vkopana. Iz velikega stenskega okvirja dnevne sobe nas je gledal Lado. Še vedno živahna mama Johana se me je ogledala, tako da sem v velikem nelagodju takoj umaknila pogled.

»Ne sme ti biti nerodno,« je v hipu razumela moje stisko in mi stisnila levico, ki mi je visela tik ob njenem predpasniku.

»Jaz sem srečna, če ga kdo gleda, razumeš? Le oglej si ga, le! Zora bo našla sliko za vaju.«

Zora pa je že pogrinjala mizo za kosilo, tako da je gospa skrbela, da bo nama domače.

»Kako je bil lep!«

»On ni bil lep. On je lep. Zdaj bolj kakor kdajkoli, tam, kjer imajo taki kot on veliko moč. Ne pozabi, Lado je padel za našo vero.«

Nič bolnega ni bilo v tem prepričanju, nič narejenega, nič polemičnega, temveč ena sama preprostost,

tista, prastara, tista, ki daje moč bresti skozi pošastne tragedije človeškega dogajanja in obstati.

»Vesta, takih stvari človek nikdar ne preboli, bosta videli, da je tako. Je pa razlika, če rano sprejmeš in si jo brez sovraštva pestuješ ali pa se sovražno zoperstavljaš vsem in vsemu. Tako se zoperstavljaš samo sam sebi.« Molk.

»No, molk je vse prej kot zdravilo. Naši stari so se o svojih mrtvih zelo veliko pogovarjali.« Zelo dobro sem razumela, kaj je hotela povedati mama Johana. Bilo je jasno: rana ti je bila zadana in boli, a v tem morju bolečine so svetli otoki nerazumljive sreče, kjer so vse stvari na pravem mestu. Spomnila sem se, da je imela brata in svaka duhovnika, da se je od otroštva naprej napajala ob živih vodah vere svojih prednikov. To pa je dano le redkim.

Otrok je zelo pozoren opazovalec in neizprosni sodnik odraslih in dogajanja. Gledala sem mamo Johano. Enako kot Zora je bila še vedno hudo ranjena, vendar umirjena, v njej je še bilo prostora za nasmeh življenju in zlasti bližnjemu. Saj je od dneva usmrtitve minilo zelo malo časa. Sovraštvo? Niti sence. Ker samo odpuščanje ima čudežno moč prečistiti usedline strupov, ki jih stres sprošča v našo kri in naše srce, samo odpuščanje lahko pretrga satansko verigo tistega prekletstva, ki mu pravimo *zob za zob*.

Samo pred jedjo, ko se je pokrižala in uvedla Očenaš, se je za desetinko sekunde povsem izpremenila, bila je prava *Stabat mater dolorosa*, a se je takoj znašla, se nasmehnila in nadaljevala z molitvijo. Zelo me je spominjala na našo staro mamo.

»Zdaj pa nad te dobre, pogumno!« je sedla.

Kosilo je bilo odlično. Najbolj so mi ostala v spominu pohana srca mladih artičok. Še bolj okusni pa so bili vzorci, ki jih je gospa z umetniško roko risala in si tako pripravljala vzorce za velikonočne pirhe: že v novembru.

Njeni velikonočni pirhi so bili znani daleč naokoli. Zora je nama zaupala, da so se prvi umetniški navdih pokazali že v mladih letih, ko se je mama šolala pri Uršulinkah v Ljubljani. Pirhe pa je sedaj krasila s tehniko rezljanja: s tankim šilcem in miniaturnim dletcem je odstranjevala barvo z lupine pobarvanih pirhov in ustvarjala podobe na religiozno temo: keliha, hostije, ovce in pastirja, križa in bandera, klasja, grozdja in trte. Vsak pirh je bil umetnina zase. Ustvarjala jih je v dolgih zimskih nočeh, saj je bilo to delo izredno zamudno in je zahtevalo veliko spretnosti, časa in potrpljenja. Toda tam daleč, na obzorju, je čakala velikonočna zarja. V tem pričakovanju je bilo vredno delati tudi ponoči.

V drugi sobi pa je v dolgih zimskih nočeh Zora ravno tako bedela.

Stavba z dvoriščem in stopniščem v ul. Mazzini št. 6 v Gorici, kjer je družina Piščanc imela svoje stanovanje v času druge svetovne vojne in kakšno desetletje pa njej (povzeto po knjigi *Ritorno in Via Mazzini*, LEG, Gorizia 2012, s privoljenjem avtorja. Avtor: Giorgio Ossola Beindl).

Pisalni stroj je pod njenimi prsti polnil liste, ki so potem neutrudno romali v revije, v Trst, na Koroško in preko Oceana, ustvarjali so velike snope, ki so se s časom prelivali v knjige. Zora je bila izredno pozorna, ne nase, temveč na bližnjega in njegovo usodo, goriški zemlji in njenemu ljudstvu je v knjigi o Sveti gori postavila bolj kot spomenik vere, spomenik ljubezni do goriške zemlje in tistega trmasto delavnega in neumornega ljudstva.

»Kako to zmoresš?« sva bili s setro presenečeni, začudeni, radovedni.

»Ko veš, da moraš, tudi zmoresš.«

»Hm!«

»Nič hm. Pride trenutek, ko moraš. Pisati pomeni reševati pred pozabo dogodke, ljudi, imena, kraje, prepričanja, resnico. Ne svojo resnico, temveč objektivno resnico. Ne moremo vsega tega zaupati človeškemu spominu, še manj pa človeško prizadeto pri-krojeni resnici«

»Kaj je objektivna resnica?« sem vprašala in čutila, kako mi kri sili v lica.

»Oh, Bog se nas usmili! Objektivna resnica? Ne veš, kaj je objektivna resnica?«

»Ne.« Sedaj je zardela sestra in hotela nekaj reči, a ni utegnila.

»Seveda ne, ne moreš vedeti, nič hudega. Pomeni pa, pomeni, kar se je resnično zgodilo in vse tako, kot se je zgodilo, brez sence laži in brez vsakega spremenjanja, resnicoljubno in pošteno.

»Aha, objektivno! Resnicoljubno in pošteno. Všeč mi je,« sem bila zadovoljna.

»Ne kakor bi bilo meni všeč, ampak kakor je v resnici.«

»Tako, da,« me je pobožala s pogledom.

Stalno je izpopolnjevala znanje slovenščine. Po osnovni šoli je sicer obiskovala Ciril-Metodovo šolo v Drevoredu XX septembra, a šolo so fašistične oblasti zaprle. Nato se je z družino preselila v Pizo, zaradi česar je bilo njeno znanje italijanščine odlično.

»Učiti se! Učiti! Ura zamujena, ne vrne se nobena! Nam ni bilo dano,« se je nanadoma izpremenila v strogo vzgojiteljico.

Po končani vojni, po vsem, kar se je zgodilo, je našla moč in pogum, da je spet ne le oživila, temveč zaživela, polno, ustvarjalno, pogumno.

»Ne veš, da smo ljudje drug drugemu dar?«

»Drug drugemu dar?«

»Tako je in tako bi vsaj moralo biti. Za to moramo poskrbeti!«

Brezhibno. Zora je bila vsekakor dar za vsakogar, ki jo je poznal. Pa ni da bi se bila za to posebej trudila, bilo ji je prirojeno.

Tu si se učil zlate drže za življenje: trpljenje je neizogibno, gorje, če ga ne spremlja veselje, tisto, zaradi katerega se smeješ do solz. Kako rada je imela ta izraz, kako rada se je smejala do solz, tistih pravih, ki se ti dobesedno zlijejo po licih in te od smeha zabolijo vse mišice. Kakšna utegne biti kemična zgradba človeške solze, kaj je v njej, da nam je tako zelo potrebna?

»Zora!«

»Da, le povej!«

»Klofuta, bičanje, vse drugo, no, vse drugo, ne more biti dar.«

»Si nemogoča. Seveda vse to ne more biti dar. Sicer pa ne vemo.«

»Rada bom prebirala vse te tvoje stvari, ko bodo iz njih nastale knjige.«

»Bomo videli, kdaj, kaj in kako,« je bila previdna.

Bližala pa se je ura odhoda po tistem stopnišču, po tistem dvorišču, mimo grma, kjer je taščica brez prestanka pesnila svoje pesmi zlate jeseni.

Potem, potem je Zora prihajala k nam in mi k njej, vselej po tistem dvorišču, vselej po tistem stopnišču, o Božiču je cvetel kalikantus s svojim opojnim vonjem, o Veliki noči so bili pirhi gospe Johane pravi umeetniški užitek in po praznikih so nam ob načrtovanju poletnih počitnic na Višarjah že poganjale peruti za nov vzlet.

Fotokopija na kolenih in šumenje vode. Tudi moje prvo srečanje s Sočo je postavljeno v tiste dni, v hojo skozi mestne vrtove, ko se je Gorica utapljala v cvetju magnolij.

Gorica je bila očarljiva. Je še, a ne več kot takrat, s tistim svojim delovnim vsakdanom na tržnici, Raštrelu, s tistim Travnikom, trgovinami in trgovinicami, z ulicami, kot je bila Ulica Mazzini. Pa ni, da se je samo meni zdela tako nepozabna.

Ob obujanju tiste preteklosti me je neslo spet tja. Spomin na porušene stavbe je še zelo živ. Spoznala sem celo človeka, ki je o tem napisal knjigo: *Vrnitev v Ulico Mazzini*. To je posebne vrste knjiga. Gospod, ki se je v tisti ulici rodil, je zbral vse podatke in slike iz Ulice Mazzini iz vojnih in prvih povojnih let, o ljudeh

in družinah, ki so tam prebivale, o trgovinah in gostilnah, o vseh dejavnostih in podobi teh mestnih hiš, kjer so bili skriti, intimni, notranji vrtovi zelo pogosti. Med njimi naletimo tudi na slovenske ljudi, družine, na slike, usode. Rešil je pozabe vse to bogastvo. Slika veliko pove, razveseli oko, beseda pa nima meja, pove vse in poteši srce. Hvala za to neverjetno knjigo, hvala, profesor Ossola!

Zora bi rekla: *Lepo je, če smo drug drugemu dar.*

Misliti več

V petek, 11. aprila je bil v veliki dvorani Narodnega doma v Trstu celodnevni mednarodni filozofski simpozij o krizi, ki sta ga priredila Društvo slovenskih izobražencev in Slovenski klub iz Trsta. Predavali so ugledni filozofi iz Italije, Slovenije in Hrvaške. Med drugimi so nastopili Dean Komel, Jelica Šumić-Riha, Aleš Debeljak in Peter Klepec iz Slovenije. Pokrovitelji prireditve so bili Občina in Pokrajina Trst, Deželni šolski urad, SSO in SKGZ.

51. literarna nagrada Vstajenje za leto 2013

Viljem Černo.

Dne 15. aprila 2014 se je sestala na sedežu Slovenske prosvete v Donizettijevi ulici 3 v Trstu komisija literarne nagrade »Vstajenje« v sestavi prof. Lojzka Bratuž, prof. Robert Petaros, prof. Zora Tavčar, prof. Diomira Fabjan Bajc, prof. Neva Zaghet, prof. Magda Jevnikar in urednik Marij Maver.

Iz lanske izvirne knjižne bere je komisija pregledala 19 del zamejskih in zdonskih avtorjev z letnico 2013. Odločila je, da nagrado Vstajenje prejme **Viljem Černo** za pesniško zbirko »**Ko pouno noči je sarcé – Ko polno je noči srce**«, ki je lani izšla pri Goriški Mohorjevi družbi in Kulturnem društvu Ivan Trinko.

V pesmih Viljema Černa se zrcali hribovski svet zahodne karnajskoterske Benečije. V njih ne bomo našli nič folklornega, preprostega in navnega, temveč izrazito moderen pristop, poln bolečine. Osrednja tema Černovega pesniškega sveta, kot trdi Jakob Müller, je *zemlja*, ki so jo ljudje s trpljenjem obdelovali in vanjo polagali k večnemu počitku svoje drage. Zemlja ima dušo in nosi v sebi lepoto trav, cvetja, drevja in v njej pesnik začuti, da je tudi on del te narave, ki jo ljubi, kakor jo ljubijo tudi vsi njegovi bratje, tudi tisti, ki so odšli v širni svet. V njej obuja spomin na

čas, ko tu bili smo vsi Slovenci, v srce Boga vklesani. Trpka je zavest, da sami smo, na zadnjem počivališču.

Ostale velike teme so *skupnost, religioznost, beseda*.

Jezik je identiteta skupnosti, besede pričajo o zvestobi zgodovini in skupnosti. Z besedami krstimo zemljo in jo podomačujemo. Pesnik trpko ugotavlja, da *so ubili v nas Besedo, da smo dan brez iskre luči, smo črni cvet smrti*. Rešilo nas bo le notranje prerojenje.

Denar za nagrado je prispevala ZADRUŽNA KRAŠKA BANKA z Opčin.

Mojca Polona Vaupotič

Spominska cerkev sv. Duha na Javorci

V južnem delu Triglavskega narodnega parka, v skrivnostni in odmaknjeni dolini reke Tolminke, leži planina Polog. Visoko nad njeno strugo se dviga leseno svetišče, spominska cerkev sv. Duha na Javorci, ki je posvečena padlim avstro-ogrskim branilcem tolminskega bojišča soške fronte med letoma 1915–1917.

Kot najlepši spomenik 1. svetovne vojne na ozemlju Republike Slovenije se je leta 2007 uvrstil med zgodovinske spomenike, ki nosijo znak evropske kulturne dediščine. Nedvomno je kar nekaj razlogov za tako častitljiv naziv omenjenega spomenika.

Med 1. svetovno vojno je bila ta dolina posejana z barakami, delavnicami in skladišči, saj je – varna pred obstreljevanjem – predstavljala zaledje naših čet. V tem obdobju je po grebenu tolminsko-bohinjskih gora potekala kasneje meja med kraljevinama Jugoslavijo

in Italijo. Za obrambo le-te je italijanska vojska v tridesetih letih v okolici današnje planine zgradila tri velike betonske bunkerje. V času 2. svetovne vojne, avgusta 1944, se je nad dolino, na planini Sleme in malem Stadorju, vnela tragična bitka partizanske brigade Simona Gregorčiča z nemško vojsko.

Že ob prihodu po veličastnih kamnitih stopnicah navzgor proti cerkvi nas najprej nagovori napis nad glavnim portalom: *»Ta spomenik so med vojno zgradili pripadniki 3. gorske brigade, borbene enote 15. korpusa, v čast in spomin na njihove tukaj padle tovariše. Grajeno v času od 1. marca do 1. novembra 1916«*.

Zunanje stene krasijo v medokenskih prostorih grbi vseh dežel Avstro-Ogrske. Naslikani so v fresko tehniki, nad vhodnimi vrati pa sta grba Avstrije in Ogrske, ki ju povezuje sončna ura s pomenljivim podnapisom *»Indivisibiliter ac inseparabiliter – Nedeljiva in neločljiva«* ter *»Pax – Mir«* nad grboma.

Cerkev je sicer bila že trikrat temeljito obnovljena. Iz časa prve obnove s strani italijanskih vojaških enot leta 1934 je ohranjena plošča z latinskim napisom: *»Ultra cineres hostium ira non superest«* (Preko pepela sovražnikov jeza ne seže). Po 2. svetovni vojni je cerkev do druge obnove v začetku osemdesetih let žalostno propadala. Njena današnja podoba pa je rezultat temeljite obnove iz leta 2005, ko so zamenjali pretežni del zunanje lesene lupine, medtem ko je notranjost s stebri, z vitraži in s spominskimi ploščami izvirna.

Cerkev je v arhitektonskem smislu zasnoval dunajski slikar, scenograf in arhitekt Remigius Geyling, ki je bil tedaj nadporočnik avstro-ogrske vojske. Bil je sin

Lesena cerkev sv. Duha v Triglavskem narodnem parku.

Dekorirana notranjost cerkve z lepo izdelanim stropom; ob steni ladje je »knjiga padlih« z imeni padlih avstroogrskih vojakov na soški fronti.

avstrijskega ljubiteljskega slikarja zgodovinskih prizorov Rudolfa Geylinga, po katerem je podedoval umetniški talent. Remigius je bil sicer na Dunaju uveljavljen kot slikar ter predvsem kot scenograf in inovator v odrski teniki. Njegova posebna strast so bili vitraji, kar je mogoče videti tudi v sami cerkvi sv. Duha. Prav tako je v fresko tehniki izdelal grbe avstro-ogrskih dežel na njeni fasadi. Cerkev na Javorci je ena redkih secesijskih cerkva na Slovenskem, saj je to sicer bil izrazito meščanski arhitekturni slog. Stoji na kamnitem tlaku, kamnit je prav tako spodnji del cerkve; zgornji, osrednji del, vključno z zvonikom, pa je lesen, narejen iz okoliškega macesnovega lesa.

Organizacijo in vodenje gradnje cerkve je prevzel poročnik madžarskega rodu Géza Jablonszky. Zgradili so jo avstro-ogrski vojaki, mojstri različnih obrti. Tu so prišli do izraza

kamnoseki in kovači, mizarji, tesarji, slikarji in krovci. Čez tisoč vojakov je iz več kilometrov oddaljene doline prostovoljno znosilo ves les in ga nato na gradbišču obdelalo. Naš pogled se z razgledne terase ob cerkvi razgrinja na veličastni Rdeči rob, na očarljivo verigo toliminsko-bohinjskih gora ter zaobjame valovito mehko okoliških hribov.

Notranjost cerkve je poslikana in dekorativno obdelana v secesijskem slogu, ki je bil tedaj priljubljen umetnostni slog v vseh avstrijskih deželah. Prevladujeta modra in črna barva z zlatimi in belimi geometrijskimi ornamentami. Posebno izraziti so leseni stebri v kraljevsko modri barvi. Oltar, v obliki križa, ščitita dva modra angela z belimi krili, ki ju je naslikal Remigius sam; sijajno delo je tudi mozaik z belim golobom miru na pročelju osemkotne apside. Spodnji del prostora je temnejši, zgoraj pa prevladujejo

modri odtenki z zlatimi poudarki. Skratka, popolna ubranost prevladujočih barv, ki si jih je zamislil Geyling za notranjščino – črne, modre, zlate in nekaj bele – zbujajo v njej občutek svetosti. Pri doživljanju določenega prostora gre venomer za posebno izmenjavo; človek daje prostoru svoja čustva in asociacije, prostor pa mu daje svojo avro, ki izvablja in osvobaja človekovo zaznavanje in mišljenje. Arhitekturno delo ni le doživetje posamičnih podob v naših očeh, ampak ga doživljamo v njegovem utelešenem in duhovnem bistvu. Ponuja nam prijetne oblike in površine, oblikovane za dotik očesa ter drugih čutov. Vključuje pa tudi druge telesne in duhovne strukture in daje našemu eksistencialnemu doživljanju notranjo povezanost in pomen.

Tako so z ustvarjanjem te cerkvice izpovedali svoj pacifizem Avstriji, Madžari, Čehi, Srbi, Bošnjaki, Hrvati, Ukrajinci, Poljaki, Romuni, Slovaki, Slovenci, Italijani ... Lesena vrata tabernaklja z občuteno in zgovorno upodobitvijo Križanega in dveh klečečih angelov je iz hrastovega lesa delo brigadnega mizarja Antona Perathonerja iz Južne Tirolske.

Vzdolž južne in severne stene cerkvene ladje je iz zabojev streliva narejena »knjiga padlih« z izpisanimi imeni 2.808 (po nekaterih podatkih 2.564) padlih vojakov, katerim so vojni tovariši zapisali: »O nepozabni junaki Slemenca, Mrzlega vrha in Vodil

vrha, ki jih ti zidovi skrivajo in ohranjajo žive! Večni mir in občudujoča hvaležnost prihodnjih rodov vas bodo poplačali za pogum in zvestobo, ki ste ju dokazali v hudih bojih in ki ste ju zapečatili s hrabro smrtjo.« Marsikdo, ki je vžigal imena svojih kameradov na začetku, je bil na koncu s svojim imenom v ploščo vžgan sam. Zapisali so ga v to soško knjigo mrtvih in njegovo ime je vojaško poravnano z drugimi ostalo zaznamovano na eni od tabel, ki se še danes v cerkvi listajo kot strani v knjigi. Glede na to, kako strašne smrti so vojaki umrli, imajo spricho milijona padlih, ranjenih in izginulih na Soči to čast, da so vendarle tu zapisani in da jih že od vsega začetka sredi najčudovitejše narave vzdržuje v spominu posebna milost človeškega duha, ki je v tem zakotju našel zatočišče. Vanjo so se v »tistem času« zatekali vojaki, ki so iz bližnjih bojišč odhajali sem na počitek, v zaledje. Za nekatere je bil to resnično božji hram, za druge posvečeno mesto, svetišče, kjer so v

miru iskali sebe, se predali mislim in vsaj za kratek čas pozabili na vojno. V cerkev so tako složno hodili katoličani, protestantje, pravoslavci, judje, muslimani in tudi ateisti. In zanimivo je, da še danes poleg glavne katoliške maše na binkoštno nedeljo v maju poteka tudi pravoslavna maša na Vidov dan. V današnjem času namreč cerkvico obiskujejo ljudje iz vsega sveta; cerkev je postala simbol složnosti in miru. Svetišče je namreč enkraten umetnostni biser, ki pa obiskovalce spominja na grozote vojne in hkrati kliče k spravi ter notranjemu in trajnemu miru.

Sicer pa sama arhitektura zelo težko nekaj »dobesedno posnema«. Le iz grobe materije lahko tke lupino prostora, v katerem se človek giblje. Kako to lupino dobro napraviti, bo vedno ostalo eno glavnih področij premišljevanja o arhitekturi, tako kot o človekovem življenju samem. Zato je od starih gradbenih del, preko renesanse, 19. stoletja do danes bila teorija vedno nepogrešljiva

vo arhitektovo orodje, morda celo bolj kot pri vseh ostalih človekovih dejavnostih. Vsa cerkvica sv. Duha je iztesana in izrezljana. In vsa v nežnih poslikavah, ki so sad Geylingovega sijajnega secesijskega stila, ki kljubuje surovi gorski naravi, predvsem pa njeni izklesano zapečateni zgodovini.

Grb na sončni uri nad vhodnimi vrati in oltar z dvema angeloma na straneh.

Zoltan Jan

Literarna zgodovinarka Lojzka Bratuž gostja muzejskega večera v gradu Kromberk pri Novi Gorici

Septembra 2013 so na proslavi občinskega praznika prof. Lojzko Bratuž razglasili za častno občanko mestne občine Nova Gorica, 10. decembra 2013 pa jo je Goriški muzej na kromberški grad povabil kot gostjo na muzejski večer. Pogovor pol leta pred njeno osemdesetletnico (rojena je bila 19. 6. 1934) so pripravili: Marija Mercina, ki je oblikovala celotno srečanje, Melanija Kerševan je pripravila projekcije fotografij, ki jih je komentirala sestrčna gostje Vera Tuta Ban, Darinka Kozinc je kot predsednica Literarnega kluba Go(vo)rica predstavila svoj esej o pesništvu Ljubke Šorli, matere Lojzke Bratuž, in Inga Brezigar, kustosinja Goriškega muzeja, ki je med drugim avtorica razstave o življenju goriškega meščanstva. Pogled na literarnozgodovinsko delo Lojzke Bratuž je podal Zoltan Jan. Slednje razmišljanje objavljamo zaradi nekaterih novih pogledov na njeno ustvarjanje in na njeno posredniško vlogo med slovensko in italijansko skupnostjo na Goriškem.

Obsežno in mnogostransko delo Lojzke Bratuž je bilo večkrat predstavljeno strokovni in širši javnosti. Poleg številnih priložnostnih člankov v dnevnem časopisu ter leksikonih in drugih priročnikih je treba izpostaviti vsaj prispevek Marije Pirjevec, ki je bil objavljen v njeni knjigi *Tržaški književni razgledi*.¹ Če ne upoštevamo recenzij v strokovnem tisku, sprotnih poročil o njenem delu in takšnih pogovorov, kakršen je bil decembrski ali tisti, ki smo ga imeli v Goriškem muzeju leta 1982, potem tudi sam tokrat petič predstavljam strokovno znanstveno delo profesorice Lojzke Bratuž. Poleg utemeljitev predlogov, da postane častna članica Slavističnega društva Slovenije (*Jezik in slovstvo* 44, 1998/99, str. 143–145) in da ji predsednik Republike Slovenije podeli odlikovanje – red za zasluge, sem pripravil tudi geslo o njenem delu za Enciklopedijo Slovenije in za nastajajoči novi Slovenski biografski leksikon, kar je dostopno tudi na spletnem biografskem leksikonu *Primorci.si* (<http://www.primorci.si>).

Da pa se ne bi zdelo moje tokratno razmišljanje preveč subjektivno naravnano, moram omeniti, da ta priznanja niso edina, ki jih je prejela naša gostja. Častna občanka Mestne občine Nova Gorica je prejela tudi odlikovanje papeža in predsednika italijanske

republike, pa tudi priznanje Vstajenje, ki ga podeljuje Odbor za literarno nagrado Vstajenje v Trstu. Ta odbor je sama vodila vrsto let in tako smo pri pomembni razsežnosti njenega dela, ki ni zaprto v slonokoščeni stolp visoke znanosti. Vedno je zmogla tudi požrtvovalno in obsežno delovanje v različnih kulturnih društvih in cerkvenih organizacijah zamejskih Slovencev. Bila je članica različnih komisij, soustanoviteljica različnih združenj, pogosto je javna govornica, sodeluje pri urejanju publikacij obeh Mohorjevih družb (v Gorici in Celovcu), ima vidno vlogo pri Združenju cerkvenih pevskih zborov na Goriškem ter Svetu slovenskih organizacij, deluje tudi kot zborovodkinja in organistka ter proučevalka glasbenega dogajanja na Goriškem, kar so predstavile druge kolegice.

Sicer pa imajo vse moje predstavitev njenega dela skupne težave zaradi omejitev prostora in glede na tokratni program se bojim, da tudi sedaj ne bo bistveno drugače. Od prvih strokovnih objav v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja pa do danes ni le dolgo časovno obdobje, pač pa gre tudi za zavidljivo število objavljenih del. OPAC, Servizio bibliotecario nazionale in Italia – (<http://opac.sbn.it/opacsbn/opac/iccu/resources/images/testata.png>) omenja 24 njenih monografskih publikacij, vendar podobna slovenska referenčna mreža COBISS (<http://cobiss4.izum.si/scripts/cobiss?id=0945391384527884>), navaja 160 enot, oziroma 44 knjižnih objav, med katerimi je

¹ Marija Pirjevec: *Literarna zgodovinarka Lojzka Bratuž*, v: Marija Pirjevec, *Tržaški književni razgledi: študije in eseji*, Trst 2011, str. 245–258.

ducat takšnih, kjer je edina ali prva avtorica. Gre torej za širok razpon strokovnega razvoja ter za široko delovno področje, ki ne vključuje le literarne zgodovine enega obdobja in ozek nabor literarnih pojavov. Ker v enem samem prispevku ni mogoče obravnavati vsega, kar je nastajalo domala pol stoletja, bom skušal osvetliti le nekatere značilnosti njenega dela, ki ga lahko razvrstimo v naslednje sklope: proučevanje literarne zgodovine na Goriškem; širjenje posredovanja slovenske literature med Italijani in Furlani; urejanje vrste pomembnih knjig v slovenščini in italijanščini; pedagoško delo na sekundarnem in terciarnem nivoju.

Če začnemo pri zadnjem področju, naj najprej opozorim na učbenik, pravzaprav na tretje berilo za slovenske višje srednje šole *Od realizma do moderne*. Uredila ga je skupno z Marijo Pirjevec Paternu. Prvič je izšlo 1981, kasneje pa je bilo ponatisnjeno. Če sem prav poučen, se še vedno uporablja, kar samo po sebi govori o kvaliteti in pomenu. Rešiti je bilo potrebno različne zadrege in najti pravo mejo med preširokim in preozkim izborom literatov, ki so ponujeni učitelju v obravnavo. V italijanskih šolah je učitelj namreč razmeroma svoboden pri izbiri snovi in poti, da njegovi učenci dosežejo pričakovano znanje, zato mu je potrebno ponuditi širši izbor, iz katerega potem sam črpa snov za pouk. Naslonili sta se na izkušnje, ki sta si jih pridobili na začetku svoje poklicne poti, ko sta obe literarni zgodovinarici učili na italijanskih državnih višjih srednjih šolah s slovenskim učnim jezikom. Lojzka Bratuž je sodelovala tudi pri boju za poimenovanje teh šol po znanih slovenskih pesnikih in pisateljih ter pripravila prave študije o Ivanu Preglju pa o Karlu Štreklju itd. Objavili so jih v publikacijah ob poimenovanjih šol. Ob tem so nastali tudi drugi številni in poglobljeni poljudni članki iz kulturne preteklosti Primorske in o aktualnih vprašanjih, ki jih objavlja v *Katoliškem glasu*, *Novem glasu*, *Koledarjih* Goriške Mohorjeve družbe in drugih publikacijah. Seveda to niso na pamet napisani kompilacijski prispevki, pač pa skrbno, a poljudno podana snov, ki nakazuje smer, v katero se je razvijalo njeno strokovno znanstveno delo.

Od leta 1975 do upokojitve 1999 je bila redno nastavljena na Fakulteti za tuje jezike in književnosti na videmski univerzi, kjer je poučevala slovensko književnost. Kot gostujoča profesorica je predavala tudi na univerzah v Trstu in Novi Gorici, čeprav zaradi spleta okoliščin na rednih razpisih ni napredovala po pričakovanjih. Vrsti študentom je bila men-

torica ali recenzentka njihovih diplomskih del in ko sem z njo sodeloval pri zagovorih, sem bil presenečen nad skrbnim in natančnim delom ter množico obrobni opomb, ki so bile skrbno izpisane na robovih tez. Pomembno je, da so bili med študenti Slovenci iz Beneške Slovenije in ostalih delov videmske pokrajine, vsebina tez pa je bila premišljeno izbrana in povezana z okoljem, iz katerega so izhajali študentje, čeprav bi nekateri profesorji raje dali prednost tako imenovanim svetovljanskim temam. Istčasno je kot referentka in organizatorica sodelovala na strokovnih in znanstvenih srečanjih, med drugim na slavističnih kongresih, simpozijih teološke akademije v Rimu, na simpozijih SAZU itd. Ukvarja se tudi z leksikografijo (v *PSBL* je objavila več kot štirideset gesel). Kot dobra poznavalka furlanščine se je spopadla tudi s slovaropisjem in sodelovala s Furlani: npr. s takšnimi intelektualci, kot je bil Celso Macor, in ustanovami, kakršno je npr. Furlansko filološko društvo.²

Temu primerno je tudi svoje znanstvenoraziskovalno delo najprej usmerila v razpršen krog problemov, v katerem zavzemajo vidno mesto njene študije o slovenskih pesnikih in pripovednikih druge polovice 19. stoletja (Fran Erjavec, Karel Štrekelj, Josip Jurčič, Simon Gregorčič). Vse bolj se je usmerjala na proučevanje goriških literatov in Goriške v slovenski literarni zgodovini in kulturi (Ivan Pregelj, France Bevk, Ludvik Zorzut, Narte Velikonja, Jan Baudouin de Courtenay). Še posebej se je poglobljala v literarno in kulturno dogajanje na Goriškem, kar je strnila v študiji *Kulturnozgodovinski oris Gorice*, ki je izšla v *Goriški knjigi* (Ljubljana–Gorica 2009, 339–353).

Pomembno je tudi njeno proučevanje cerkvenih dostojanstvenikov in njihovega mesta v zgodovini slovenske književnosti in kulture (Frančišek Borgia Sedej, Valentin Stanič, Joža Lavrenčič, Stanislav Škrabec, Peter Pavel Glavar, Janez Svetokriški). Najpomembnejša dela s teh področij je zbrala v dveh knjigah *Iz goriške preteklosti: besedila in liki* (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2001) in delu *Iz primorske kulturne dediščine* (Gorica: Zadruga Goriška Mohorjeva, 2008); domnevati pa je mogoče, da ob njeni skorajšnji osemdesetletnici nastaja tudi tretja podobna knjiga, kajti naša jubilarica še ni zaključila svojega ustvarjanja.

Med zgodovinske teme o literarnem in kulturnem dogajanju na Goriškem se logično vključuje njeno

² Lojzka Bratuž: *La letteratura slovena nel Goriziano*. V: *Friuli di Soreli Jevat*, Gorica 1990, str. 229–241.

proučevanje najstarejših še neobjavljenih slovenskih rokopisov prvega goriškega nadškofa Carla Michela Attemsa (1711–1774; goriški nadškof od 1752). V slovenščini in italijanščini je objavila dve samostojni knjigi o njegovih slovenskih pridigah. Dejstvo, da je prvi goriški nadškof, po rodu iz ene najuglednejših goriških plemiških družin, pridigal tudi v slovenščini, ima epohalen pomen, ki ga še nismo povsem primerno vključili v naš kolektivni spomin in vrednotni sistem.³

Na te rokopise je Slovence najprej opozoril msgr. Rudolf Klinec 1955. Na zborovanju zgodovinarjev v Tolminu leta 1986 jih je obravnaval italijanski zgodovinar Luigi Tavano. Poglobljeno proučevanje Carla Michela Attemsa se je namreč razvilo konec osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko je potekala vrsta znanstvenih kongresov o goriški nadškofiji, oziroma prvem goriškem nadškofu. V našem primeru gre za 61 rokopisov, med katerimi jih je 45 lastnoročno napisal nadškof, 16 pa je prepisov, ki jih je napravilo pet različnih piscev. Pregibi in poškodbe robov, pa tudi pripisi, popravki in aktualizacije kažejo, da jih je nadškof, ki je sicer aktivno obvladal pet jezikov, večkrat uporabljal ob različnih okoliščinah v različnih okoljih in da je slovenščino obvladal do takšne stopnje, da jo je lahko kot cerkveni dostojanstvenik javno uporabljal.

V slovenski in italijanski knjigi so objavljene poglobljene študije in opis uporabljenega znanstvenega aparata. Ob prepisih 28 pridig je natisnjen posodobljen zapis ter komentarji in razlage. V italijanski knjigi je obdelanih šest pridig, ki jim je dodan tudi prevod v italijanščino.⁴

Prepisi rokopisov zahtevajo natančnost in tudi veliko znanje, saj ne gre zgolj za dobesečne prepise, pač pa za prepise posameznih črk in ugibanje, kaj je zapisano, katere očitne napake upoštevati, kaj je hotel s popravki itd. Nadškof je pisal v nekakšni prilagojeni bohorščici, ki je dopolnjena z romanskimi sestavinami. Tako glas č zapiše ch, chi, z, zh, tch. Potem je tu nedosledna raba velikih začetnic – te ne delajo težav

³ Karel Mihael Attems, *Slovenske pridige*. Za objavo pripravila in spremno besedo napisala Lojzka Bratuž, Trst 1993; *Manoscritti sloveni del Settecento: omelie di Carlo Michele d'Attems (1711-1774)*, primo arcivescovo di Gorizia, Udine 1993.

⁴ Zoltan Jan: *Kritična izdaja slovenskih pridig prvega goriškega nadškofa*, SR XLI/1993, št. 4, str. 601–605 (ponatis: *Primorska srečanja* 1993, št. 149, str. 690–693); *Italijanska študija Lojzke Bratuž o slovenskih pridigah goriškega nadškofa*, JIS 1993/94, št. 7–8, str. 354–358 (ponatis: *Primorska srečanja* 1994, št. 159, str. 464–466); Ljudmila Cvetek Russi: *Slovenske pridige goriškega nadškofa Attemsa*, v: *Književni listi, Delo*, 1995.

V Peterlinovi dvorani leta 2004.

le Goriškemu muzeju, ki jih raje ignorira, kot upošteva, kako spreminjajo sporočilo. Med naglasnimi znamenji je uporabljal le ostrivec, s katerim označuje mesto naglasa, ne pa kvalitete in kvantitete glasu, težave so pri rabi sklonov itd.

Pri vrednotenju teh spomenikov naj spomnimo, da je ozemlje tedanje goriške nadškofije obsegalo več slovenskega nacionalnega prostora, kot ga je bilo vključenega v ljubljansko škofijo, ki je nastala 1461 leta, torej 290 let prej. Nastanek goriške nadškofije je povezan z načrtnim slabljenjem vpliva Benetk in z bojem za dediščino oglejskega patriarhata. Na zahtevo Avstrije je papež Benedikt XIV. leta 1751 ukinil patriarhat in njegovo ozemlje je bilo od leta 1752 razdeljeno na videmsko in goriško nadškofijo. Videmska nadškofija je obsegala beneška ozemlja vse od Beneške Slovenije do Jadrana, goriška pa kar je že obvladovala Avstrija.

Ne glede na študije Lojzke Bratuž postavljajo te slovenske pridige vrsto vprašanj. Med drugim se

pojavi dvom v tezo nestorja slovenske literarne zgodovine Franceta Kidriča, da je bila pri nas med renesanso in humanizmom »gluha loza« in o katoličanih kot zaviralcih kulturnega razvoja Slovencev, češ da je sto petdeset let po protestantizmu izšlo nekako enako število slovenskih knjig kot med petdeset leti protestantizma. Nasprotovali so mu sicer že tedaj (npr. Ivan Grafenauer) s trditvijo, da je po tridentinskem koncilu gotovo imela slovenščina v cerkvenem življenju katolikov svoje mesto, le da se ta dela niso ohranila. Delo Lojzke Bratuž to sliko dopolnjuje podobno, kot jo je spremenila objava *Plemiških pisem* Pavla Merkùja leta 1980.⁵ Nekoliko prej so odkrili priče o slovenščini kot uradovalnem jeziku na Kranjskem (prisega), še prej pa je avtor slovarja Alasia da Sommaripa pričal, da so slovenščino znali tudi devinski grofi Torre e Tasso. Tako se na novo postavlja vprašanje o položaju slovenskega jezika v javnem življenju. Stereotip, da je bila slovenščina zgolj jezik hlapcev in dekel, postaja dvomljiv.⁶

Zapisi pridig odpirajo tudi vprašanje ohranjanja norme slovenskega knjižnega jezika po protestantizmu. Nekako je obveljala teza, da je ta tradicija začela slabeti in da so se začeli krepiti pokrajinski jeziki, ki bi v skrajni konsekvenci pripeljali do razdrobitve slovenščine na še manjše jezike, ki bi še težje ohranili vse funkcije živega modernega jezika. Na severovzhodu so bili ti pojavi najbolj izraziti, in kot dokazujejo raziskave Marka Jesenška, Zinke Zorko in drugih, so na tem področju nastali zametki nove norme knjižnega jezika, tako da bi lahko vseslovenska povezovalna tradicija pričela razpadati. K reševanju teh vprašanj v zahodnem delu Slovenije so prispevale raziskave Lojzke Bratuž, ki je npr. primerjala navedke iz *Biblije* v prevodu Attemsa, Dalmatina in Svetokriškega in ugotavljala, ali gre za nastajanje tradicije nove slovenske norme, vendar teze takrat ni mogla potrditi.

Takšne raziskave zahtevajo tudi široko vedenje o homilijah, ki so v tedanjem času večinoma ohranjene le v rokopisih in so slabo raziskane, predvsem pa so šibko prisotne v naši kulturni zavesti. Njen prispevek na tem področju ima tudi zaradi teh kvalitiet trajno vrednost, logično pa jo je to delo privedlo do raziskav drugih starejših slovenskih pisnih spomenikov na Goriškem. Mimogrede naj spomnimo, da so prvi znani slovenski rokopisi na Goriškem nastali v 16. stoletju. Leta 1551 je bilo zapisanih nekaj kratkih cerkvenih pe-

smi skupno z italijanskimi in latinskimi besedili. Malo kasneje (1564. leta) pa je – poleg nemške in italijanske – nastala slovenska prisega vdanosti goriških stanov nadvojvodi Karlu. Oba spomenika kažeta, da je bila v Gorici tedaj samoumevna raba štirih jezikov.⁷

Rezultate tega dela je objavila v svojih razpravah in jih predstavila na znanstvenih srečanjih.⁸ Vključevala jih je tudi v svoja sintetična dela, kakršne so antologije slovenske književnosti v Gorici in obravnava mesta Gorice v slovenski literaturi. Njeno raziskovalno delo torej ni omejeno zgolj na razdrobljene, posamezne spomenike. Odmevne so tri obsežne in reprezentativne knjige, ki obravnavajo literaturo od prvih znanih slovenskih rokopisov pa vse do različnih literarnih upodobitev Gorice v poeziji in prozi, ki so jih prispevali od Otona Župančiča in Gradnika do Filiberta Benedetiča in Janeza Povšeta, zbrala pa je tudi ustrezna prozna dela od Bevka, Preglja pa do Bojana Štiha, Dušana Pirjevca, Alda Rupla, Brune Perrot, da ne bi naštevati vseh.⁹ Vključene so tudi številne likovne priloge in obsežna, temeljita in natančna literarnozgodovinska študija o kulturnozgodovinski podobi Gorice. Značilno je, da to delo ni zanimivo le za lokalpatriote, ki lahko svojo domovinsko ljubezen primerno poglobijo. Marsikaj se lahko naučijo tudi Slovenci v osrednji Sloveniji, zato ni slučajno, da je v tem sklopu nastala *Goriška knjiga*, ki jo je izdala Slovenska matica v svoji seriji predstavitev slovenskih pokrajinskih središč. In tretja dimenzija: knjiga lahko nagovori tudi Italijane, ki vedno znova ugotavljajo, da

⁷ Lojzka Bratuž: *Rokopisi v slovenskem jeziku na Goriškem od 16. do 19. stoletja*; v: Lojzka Bratuž, *Iz goriške preteklosti: besedila in liki*. Gorica, 2001, str. 13–27. Lojzka Bratuž: *Slovenski rokopisi in tiski v goriških arhivih in knjižnicah*; v: Lojzka Bratuž, *Iz primorske kulturne dediščine*, Gorica, 2008, str. 207–213.

⁸ Lojzka Bratuž: *Slovenski rokopisi iz 18. stoletja*, v: *Jezik in književnost* 2, Trst 1991, str. 15–19.

Lojzka Bratuž: *Primeri rokopisnega gradiva v slovenskem jeziku na Goriškem od 16. do 19. stoletja*, v: *Goriški letnik*, 27, 2000, str. 131–142.

Lojzka Bratuž: *Pridigarstvo in nabožno slovstvo na Goriškem v 18. stoletju*, v: *Zbornik o Janezu Svetokriškem. Prispevki s simpozija v Vipavskem križu*. 22–24. aprila 1999, Uredila Jože Pogačnik in Jože Faganel, Ljubljana 2000, str. 77–95.

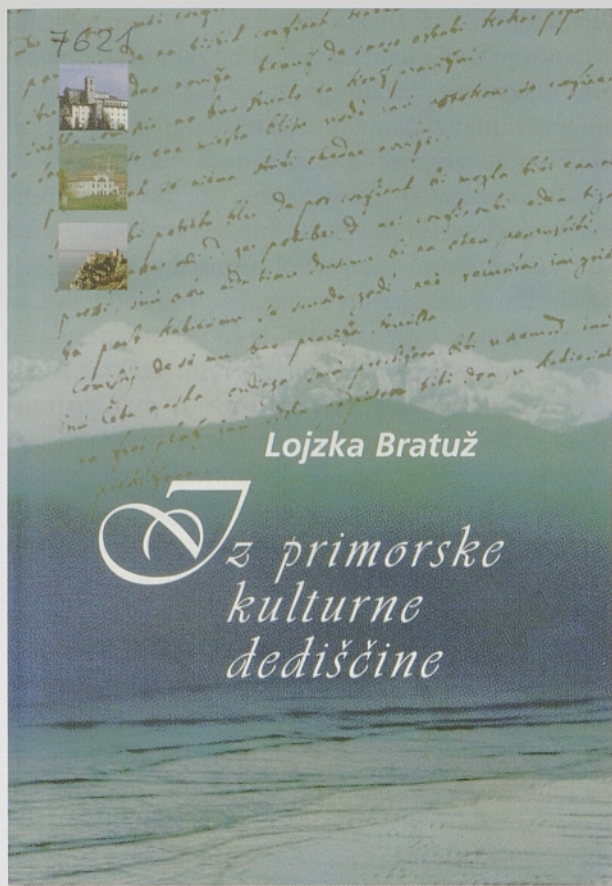
Lojzka Bratuž: *Slovenščina v goriških plemiških rodbinah*, v: *Koledar*, Gorica 2001, str. 59–68.

Lojzka Bratuž: *Testi sloveni negli archivi e nelle biblioteche di Gorizia. Storia, cultura e società a Gorizia. Convegno internazionale - Gorizia 28 aprile 2003*, v: *L'identità plurale*, A cura di Claudio Cressati, Gorizia 2006, str. 111–117.

⁹ *Gorica v slovenski književnosti*, Gorica 1996; v italijanščini (Gorica 1997), dopolnjena izdaja je izšla pri Slovenski matici: *Goriška knjiga. Pesmi, zgodbe in pričevanja*, Izbrala in uredila Lojzka Bratuž, Ljubljana–Gorica, 2009.

⁵ *Slovenska plemiška pisma družin Marenzi - Coraduzzi s konca 17. stoletja*, Uredil in za tisk pripravil Pavle Merkù, Trst, 1980.

⁶ Lojzka Bratuž: *Slovenščina v plemiških rodbinah*, v: Lojzka Bratuž, *Iz primorske kulturne dediščine*, Gorica, 2008, str. 11–20.

Zbirka besedil od 16. stoletja do danes, ki jih je Lojzka Bratuž izdala pri Goriški Mohorjevi družbi leta 2008.

premalo ali nič ne vedo o kulturnem in umetniškem bogastvu druge strani Gorice. Žal se marsikdaj izkaže, da marsičesa tudi nočejo vedeti, kot se je npr. pokazalo ob praznovanju 1000-letnice Gorice. Jubilej smo ponosno praznovali vsi, Slovenci, Italijani, Furlani, le da so eni povsem zavestno prezrli, da je prva omemba Gorice pred 1000 leti povezana s slovenščino.¹⁰

Posredovanje slovenske literature v italijanski prostor in sodelovanje Lojzke Bratuž z italijanskimi strokovnjaki zasluži izčrpnjšo pozornost, kot je mogoča tokrat. Pri Italijanih (in tudi pri naših proučevalcih medkulturnih stikov) se namreč neprestano pojavljajo stereotipi, ki zaradi vztrajnega ponavljanja zasenčijo druge razsežnosti prevedenega leposlovnega dela, kot npr. umetniško in sporočilno vrednost izvirnika, ustreznost prevoda itd. Enega najpogo-

stejših stereotipov je mogoče povzeti z besedami: ni pomembna kvaliteta in vsebina, dobro je, da je prevod izšel, ker Italijani premalo poznajo slovensko književnost in kulturo, kar seveda ni zanemarljivo. Premalo pa se zavedamo, da takšna opredelitev leposlovje iztisne iz območja umetniškega in ga degradira na informacijo in poučnost, naslovnik pa na slovenske sokrajane gleda kot na zanimivo rariteto, ki jo predstavlja neka druga etnična (niti ne nacionalna) skupnost, sestavljena iz nižjih družbenih slojev (služkinje, dekle in druge pomočnice, kmeti, branjevci, delavci, obrtniki) brez višjih umetniških, ustvarjalnih in intelektualnih kvalitet. Prav po tem kriteriju so dela Lojzke Bratuž pomembna, saj presega omenjene ustaljene značilnosti. Italijanom je (poleg drugih posrednikov) predstavljala slovenski jezik, literaturo in kulturo na svoji poklicni poti, saj je dolgo let bila zaposlena na videmski univerzi, poleg tega pa tudi na javnih prireditvah, tečajih in strokovnih srečanjih, kakršne so pripravili npr. Inštitut za socialno in religiozno zgodovino Gorice konec osemdesetih let, Furlansko filološko društvo ter druge krajevne strokovne in kulturne institucije, ki so omogočile tudi objavo njenih del.¹¹ Poleg omenjenih sintetičnih prikazov ne moremo prezreti tudi njenega uredniškega dela in njenih spremnih študij k slovenskim knjigam v italijanščini.¹² Mnoge je nato predstavljala na številnih prireditvah v našem in širšem italijanskem okolju vse do Vidma, Milana, Padove, Firenc, Rima itd. Nekatera teh del so povezana tudi z javnimi manifestacijami, kot je npr. odkritje spomenika Simonu Gregorčiču v osrednjem parku Gorice.

¹¹ Lojzka Bratuž: *Il Novecento*, v: *La cultura slovena nel Litorale. Atti del seminario di studio dell'Istituto di storia sociale e religiosa di Gorizia, Ottobre-novembre 1986*, Gorizia 1988, str. 30–49.

Lojzka Bratuž: *La letteratura slovena nel Goriziano*, v: *Friul di sorelli jevât*, Gorizia, 1990, str. 229–42.

Lojzka Bratuž: *La presenza slovena nella cultura del Goriziano*, Nuova iniziativa isontina, 5, 1992, str. 44–48.

¹² *Canti scelti*. Simon Gregorčič, A cura di Lojzka Bratuž, Trieste 1990.

Valentin Stanig (Stanič). *Cultura e impegno sociale di un sacerdote del Goriziano*, A cura di Lojzka Bratuž, Gorizia 1998, str. 29–41.

Boris Paternu, *France Prešeren. Poeta sloveno (1800–1849)*, Traduzione dallo sloveno Paolo Privitera, Presentazione Lojzka Bratuž, Gorica 1999.

Lojzka Bratuž: *Echi della riforma nella letteratura slovena*, in: *Studi in memoria di Neva Godini*, Udine 2001, str. 23–30.

Souredila je zbornike, posvečene Martinu Jevnikarju (*Miscellanea Slovenica. Dedicata a Martin Jevnikar in occasione del Suo 70° compleanno*, Udine 1984), Mirku Fileju (Gorica 2002), Alojzu Rebuli (Gorica 2005) idr.

¹⁰ *Goriza 1001–2001. Slovenci v Gorici - Gli Sloveni di Gorizia*, Izdala-Pubblicato a cura di Konzulta za vprašanja mestne manjšinske skupnosti pri goriški občini-Consulta per le questioni della minoranza etnica cittadina presso il comune di Gorizia, Gorica, SLORI, 2002.

Nekateri podatki kažejo, da je pri nekaterih sogovornikih dosegla preskok, saj so jo ugledni italijanski javni delavci začeli ceniti in vabiti k sodelovanju. To plast njenega dela naj ilustriramo zgolj z eno zgodbo, in sicer z njenim pisanjem o pesništvu njene matere Ljubke Šorli.

Najprej je treba omeniti, da se je literarna zgodovinarica Lojzka Bratuž dolgo diskretno izogibala omenjanju, kaj šele opredeljevanju do pesniškega ustvarjanja lastne matere. Znani goriški zgodovinar Sergio Tavano v svoji obsežni knjigi *Gorizia e il mondo di ieri* (Gorica in včerajšnji svet) povzema referate s seminarja, ki ga je 1986 pripravil Inštitut za družbeno in religiozno zgodovino Gorice (Istituto di storia sociale e religiosa di Gorizia) in pri oznaki prispevka Lojzke Bratuž pravi: "Goriškemu literarnemu življenju Slovencev v dvajsetem stoletju je namenila svoje preučevanje Lojzka Bratuž (Dvajseto stoletje), ki je do posamezne točke natančno začrtala epizode in like, ki imajo tako velik pomen kot Ivan Pregelj, France Bevk, Alojz Gradnik ('poet dveh svetov' kot ga je opredelil Marijan Breclj), Srečko Kosovel, vse do bolj sodobnih avtorjev (med katerimi bi bilo dobrodošlo ime Ljubke Šorli ...)"¹³ To je nato še nekajkrat ponovil v drugih delih, vsekakor pa je Ljubko Šorli že sredi osemdesetih let predstavil na eminentni razstavi reprezentativnega umetniškega ustvarjanja v goriški pokrajini, saj se je pojavila ob boku Franceta Bevka in Alojza Gradnika ter ob italijanskih ustvarjalcih, kakršni so Carlo Michelstaedter, Celso Macor, Biagio Marin, Ervino Pocar, Silvio Domini in Franco de Gironcoli.¹⁴ Te ocene prispevka Ljubke Šorli v goriško literarno zakladnico ni več obšla tudi Lojzka Bratuž v svojih pregledih slovenske literarne ustvarjalnosti v Gorici. Toda zgodba o recepciji Ljubke Šorli pri Italijanih se plete naprej. Lojzka Bratuž je večkrat sodelovala tudi s furlansko – italijanskim intelektualcem, javnim delavcem in tudi pisateljem Celsom Macorjem (1925–1998), ki je med svojim štiridesetletnim publicističnim delom dolgo urejal osrednjo kulturno revijo v Gorici *Iniziativa Isontina*, tednik goriške nadškofije *Voce*

Isontina, pa tudi druge publikacije kot npr. glasilo *Alpinismo Goriziano*, ker je pač bil tudi zavzet planinec. Opravljal je številne odgovorne naloge v krajevni upravi in različnih kulturnih ustanovah. Iskren in uspešen ustvarjalec medsebojnega spoštovanja in sožitja znotraj "etnične polifonije Goriške" je tudi zanimiv poznavalec slovenske književnosti, kar je med drugim razvidno iz njegovih poročil o italijanskih prevodih slovenske literature.¹⁵ Kot preučevalec in popularizator furlanske književnosti in prevajalec njegovih del v slovenščino je z njim večkrat sodeloval Marijan Breclj, ki je med svojim mnogostranskim delovanjem uredil dve pregledni antologiji pesniškega dela Ljubke Šorli, komentiral slovensko in italijansko knjižno izdajo *Križevega pota*, poleg tega pa prispeval vrsto analiz njenega dela.¹⁶ Povsem očitno je, da je Celso Macor, ki ni znal slovensko, zelo cenil pesniško delo Ljubke Šorli, saj je večkrat poskrbel, da je bila upoštevana v italijanskih publikacijah. Tudi v svoji knjigi o Soči *Isonzo*, o tej reki je pisal večkrat, knjiga sama pa je doživela več izdaj, je med navajanjem literarnih upodobitev reke opozoril tudi na goriško-tolminsko pesnico: "In še vedno v Gorici ne moremo preslišati živega in sladkega odmeva slovenske pesnice Ljubke Šorli, žene, ki ima za seboj trpečo preteklost in je vračala krutost in žalost z ljubeznijo, pesnjenjem, molitvijo in odpuščanjem."¹⁷ Sledi prevod pesmi *Sulla sponda dell'Isonzo* (Ob Sočinem bregu) Marijana Breclja, pri čemer je zanimivo, da je med vsemi pesmimi, v katerih se pojavlja motiv Soče, izbrana ena izmed pesmi, ki je najbolj napolnjena z eksistencialno problematiko in razkriva notranje stiske, ki pesnico vodijo na rob življenja. Pa vendar kljub največji stiski vztraja.

Ob teh podatkih in poznavanju ustvarjanja pesnice se zdi samoumevno, da je Celso Macor napisal zanimiv in poglobljen uvod italijanskemu knjižnemu prevodu poezije Ljubke Šorli, ki je izšel 1994 pri

¹³ Sergio Tavano, *Gorizia e il mondo di ieri*, Udine 1991, str. 63. Različico tega besedila je objavil tudi v reviji *Iniziativa Isontina* 1992, str. 51–58.

¹⁴ Razstavo *Le arti a Gorizia nel secondo '900* so pripravili v prostorih videmskega Centro Friulano Arti Plastiche. Bila je del širšega in obsežnega projekta, ki je želel prikazati umetniško ustvarjalnost v vseh štirih pokrajinah Furlanije Julijske krajine od srede dvajsetega stoletja dalje. V štirih sekcijah so predstavili različne zvrsti likovne umetnosti, arhitekture, glasbe, pripovedništva in pesništva.

¹⁵ Za reprezentativen izbor enega izmed razdelkov, ki nosi naslov *Per la conoscenza del mondo sloveno* (Za poznavanje slovenskega sveta), sta poskrbela Lojzka Bratuž in Marijan Breclj v trojezičnem spominskem zborniku *Celso Macor. Identità e incontri*, Brazzano 1999. Poleg ponatisa uvodnega esaja o Ljubki Šorli so objavljeni še njegovi članki o Cankarju, Gradniku, Staniču, Vorancu, Rebuli itd.

¹⁶ Ljubka Šorli, *Izbrane pesmi*, Gorica 1973; Ljubka Šorli, *Veseli ringaraja*, Gorica 1983; Ljubka Šorli, *Križev pot*, Gorica 1994; Ljubka Šorli, *Via Crucis*, Gorizia 2000. O pesnici je med drugim pisal v *Primorskih novicah* 1962, št. 7, *Srečanjih*, 6, 1967, *Zalivu* 1969, str. 176–177, *Slovenskem bibliografskem leksikonu* in še kje.

¹⁷ Celso Macor, *Isonzo*, Gorizia 1991, str. 30.

založbi Braitan v Krminu.¹⁸ Esej je v zanimivem zasebnem pismu pohvalil tudi Fulvio Tomizza, ko se je opravičeval, ker ni uspel napisati recenzije.¹⁹ Poleg obveznih biografskih podatkov, ki pa jih je Celso Macor podal s posebno toplino in premišljenim izborom postaj njenega križevega pota, ne da bi obšel nečloveško krutost fašističnega preganjanja, opozarja predvsem na izpovedne razsežnosti pesniškega sveta Ljubke Šorli. Značilna in sporočilno bogata je njegova ugotovitev:

“Italijanska Gorica je bolj malo vedela o tej pesnici, ki je vendarle pela sredi mesta. Jezikovna bariera se je zgostila v teh zadnjih petdesetih, šestdesetih letih, kljub naraščajočemu dobremu sožitju.”

Več sem o tem pisal ob različnih priložnostih, med drugim v referatu na mednarodnem simpoziju ob stoletnici rojstva Ljubke Šorli, ki je potekal v Gorici 19. februarja 2010, pa v prispevku, ki je izšel 2002 v zborniku *Pogovori srca* ob 90-letnici rojstva Ljubke Šorli in ga je uredila mag. Marija Mercina, ki je tudi pripravila takratni simpozij v kromberškem gradu. Dodam naj le, da so se te vezi medsebojnega spoštovanja ohranile tudi po smrti Celsa Macorja, saj sta Lojzka Bratuž in Marijan Breclj sodelovala pri omenjenem trojezičnem spominskem zborniku *Celso Macor, identità e incontri* (Celso Macor, identiteta in srečanja, Brazzano 1999), v katerem sta prispevala razdelek *Per la conoscenza del mondo sloveno* (Za poznavanje slovenskega sveta).²⁰

Tako nas ta plast dela Lojzke Bratuž opozarja na manj znana razmerja, ki se tkejo ob tesnih ustvarjalnih vezeh v Gorici. Gre za ustvarjalni krog kulturno-znanstvenih ustvarjalcev, ki sodeluje pri številnih projektih.²¹ Nekateri med to neformalno skupino goriških izobražencev so se obogatili z novimi raz-

sežnostmi pri izmenjavi slovenskih, furlanskih in italijanskih leposlovnih umetnin. Takšna srečanja pogosto presegajo golo strokovno delo in vplivajo tudi na osebno bogatenje in intimnejša srečanja, kakršna so se spletla ob delu Lojzke Bratuž. Nekaterim sodelavcem, ki so postopoma postali dobri znanci, če že ne prijatelji, je tako razprla svet, brez katerega bi bili siromašnejši.

To so vezi, ki poleg strokovnih vključujejo tudi osebne, značajske poteze. Te diskretno pridejo do izraza tudi pri povsem strokovnem sodelovanju. Lojzka Bratuž opazi in se opredeli do vsake ocene ali podpore njenega dela, nesoglasja pa zna izraziti umirjeno, pretanjeno, z ravno pravšnjo mero prizadetosti in zavzetosti. Tako pomisleka ni mogoče prezreti in je možen nadaljnji razmislek, vendar brez polemične žolčnosti. Raje se umakne kot spopade z javno polemiko, ne zamudi pa priložnosti, da bi povedala svoje stališče v osebnih stikih ali telefonskem pogovoru. In od tu naprej bi lahko razpredali o njenih človeških kvalitetah, ki se npr. kažejo pri odnosu do staršev in zavzetosti za ohranjanje spomina nanje, saj z bratom nista zamudila nobene prireditve v njun spomin, tudi če je šlo za reprize istega programa. Obiti tudi ne bi bilo mogoče njenih globokih vezi s pokojnim bratom Andrejem, vendar bi nas slikanje teh plati zaneslo v razsežnosti, ki morda ne sodijo v tokratne okvire.

Tako lahko sklenemo z ugotovitvami Marije Pirjevec.²² Strokovno in znanstveno delo literarne zgodovinarke Lojzke Bratuž je primer skrbnega, natančnega, vztrajnega in poglobljenega proučevanja okolja, ki mu pripada in v katerem dokazuje svoj ustvarjalni prispevek narodna skupnost, ki je stisnjena v manjšino, tako da se mora vedno znova potrjevati in dokazovati. V času današnje globalizacije delo Lojzke Bratuž in njena zvestoba kulturni, literarni in jezikovni zgodovini slovenske Goriške toliko močnejše učinkuje zaradi njene stvarnosti, poglobljenosti in osebne zavzetosti, pa tudi izvirnosti. S svojim delom odkriva in razčlenjuje pojave, ki bogatijo tako sonarodnjake kot sokrajane večinskega naroda, kar ni ostalo neopaženo v strokovnih, kulturnih in tudi cerkvenih ter političnih krogih.

¹⁸ Celso Macor: *Presentazione*; v: Ljubka Šorli: *Canti spezzati*, v italijanščino prevedla Diomira Fabjan Bajc, Brazzano 1994, str. 7–15. Lastnik in praktično edini delavec te založbe je univerzitetni profesor, doma iz Krmina, Hans Kitzmüller, ki mu je založništvo konjiček. Pripravil je vrsto večjezičnih publikacij, med katerimi sta tudi koroška pesnika Janko Ferk in Gustav Januš ter Alojz Gradnik in Žarko Petan. Za vsako knjigo je lastnik založbe lepo poskrbel na javnih predstavitvah, tako da je prodal praktično celotno naklado, ki seveda dosega nekaj sto izvodov.

¹⁹ Kopijo pisma Fulvia Tomizze Lojzki Bratuž z dne 3. 4. 1996 hrani avtor tega prispevka.

²⁰ Lojzka Bratuž: *Celso Macor in slovenska kultura*; v: Lojzka Bratuž, *Iz primorske kulturne dediščine*, Gorica, 2008, str. 199–204.

²¹ Branko Marušič: *Strokovno in znanstvenoraziskovalno sodelovanje med Gorico in Novo Gorico*; v: *Nova Gorica – Gorica. Izzivi in možnosti sobivanja*, Nova Gorica 1997, str. 93–106.

²² Marija Pirjevec: *Literarna zgodovinarica Lojzka Bratuž*, v: Marija Pirjevec, *Tržaški književni razgledi. Študije in eseji*, Trst 2011, str. 245–58. Prim. tudi Marija Pirjevec: *Beseda k študijam Lojzke Bratuž*, v: Lojzka Bratuž, *Iz goriške preteklosti. Besedila in liki*, Gorica 2001, str. 5–11.

Irena Žerjal

Neva Rudolf (1934-2014)

Spomin na njeno literaturo

Leta 1958 sta izšli dve knjigi Neve Rudolfove. Ena v Trstu, druga v Buenos Airesu. Zbirka pesmi *Južni križ* je izšla v samozaložbi v Trstu, zbirka črtic pri argentinski založbi. Štiriindvajset let stara mladenka je prejela nagrado pri zdovski založbi na literarnem natečaju. Naslov knjige, ki so jo v Trstu še dolgo let po izidu prebirali zlasti mladi bralci, je *Čisto malo ljubezni*. Črtice Neve Rudolfove nikjer drugje tudi sicer ne bi mogle iziti, saj so iz krhkega tkiva, če si sposodimo prisposobo iz biologije. Slovenske založbe se še danes otepajo izrazito lirske proze. Pesniška proza zahteva zbranega in občutljivega bralca. Črtice iz knjige *Čisto malo ljubezni* so umetniške in pričajo o očarljivem slogu mlade pisateljice. Slogovne slovnice se je Neva marljivo učila na Znanstvenem liceju v Trstu, v stari palači, tam, v tisti obmorski ulici Starega lazareta, kjer je na eni strani pozimi in občasno bučalo morje, na vhodni strani pa je ropotalo vse železje starih tramvajev! Kljub temu se je dijaški list z vsemi stotinami literarnih in slikarskih poskusov, to so pač bile *Literarne vaje*, izkazal za resnično delavnico talentov.

Iz Trsta je Nevo Rudolfovo življenjska pot popeljala v Avstralijo in prav avstralska izkušnja se v avstralskih črticah zrcali dokaj enkratno. Dotlej se v slovenski literaturi taki motivi, kot je recimo, življenje v bushu, to je v živalski farmi sredi puste, ni govorilo, nadalje so opisi novih pokrajin sugestivni, še bolj pa vživljanje v skupnost razseljenih ljudi. O tem je bilo ogromno napisanega pozneje, zlasti v zdovski literaturi.

Neva Rudolf je v prepričljivem slogu vnesla v črtice tudi motive o sožitju z glasbeniki sredi bučnega modernega mesta, strahotno občutljivost mladostnikov, nežne ljubezni, imenitne »notranje« molitve nevest, veliko razkošnih barv, a tu in tam bomo našli tudi modri izrek, recimo: »Življenje nam vrača tisto, kar mu sami nudimo. Če želimo srečo, moramo prej razumeti, kako osrečevati druge. In če hočemo ljubezni – potem moramo prej dati svojo ljubezen.«

Čustva raznih junakov, ki v črticah nastopajo, je avtorica skrbno uskladila z glasovi, barvami in opisom vonjav, tako da se spopad svetlobnih in temnih učinkov iz zunanjega sveta prenese v človekovo dušo. Igro senc ter svetlobe najdemo v črticah, ki pripovedujejo o domotožju, medtem ko nam ljubezen zaigrajo svetlobni žarki. Taka opojna impresi- onistična toplina se bije tudi na skalovju oholosti ter brezčutja.

V črtici *Čisto malo ljubezni* govori o materi, kateri niso ne njeni bližnji ne otroci pravočasno izrazili hvaležnosti. Tudi najbolj občutljiva hči sklene, da se bo v prihodnosti mamici oddolžila, ko bo po dolgi plovbi ladje *Mirno morje* pripotovala v Sidney in si bo uredila novo življenje v novih razmerah.

Veliko mesto Sidney Rudolfove ni navdušilo, ker je bila z željami še vedno v Trstu. Hudo se ji je stožilo zlasti po mami, zakaj, kot prizna: »Nič ni bolj gorjupega od slovesa!« Niti mladostna dinamičnost, s katero je presenečala samo sebe, ni mogla pregnati domotožja.

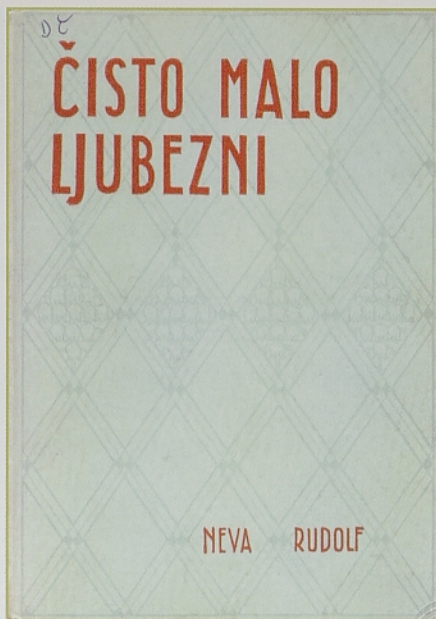
Neva Rudolf je v Avstralijo prispela takrat, ko so tamkajšnji Slovenci živeli v nekakšni miniaturni literarni renesansi. Pred Nevino knjigo so redno tiskali revijo *Misli*, nekaj let pred njenim prihodom je izšla prva slovenska knjiga Humberta Pribaca, osnovan je bil *Slovenski klub* v Melbourneu, nakar so vzniknili še drugi listi slovenskih emigrantov. Toda, čeprav se je mlada pisateljica soočala z vsakdanjo borbo za preživetje, ni marala pisati solzave večerniške literature!

Poleg pestre mednarodne družine na poti v Avstralijo, se je pisateljica spoprijateljila tudi z dolgotletnimi sorojaki na raznih koncih pete celine. Tako spoznamo otožno, osamelo učiteljico v črtici *Deklica v Injunu*, ki občuti avstralsko bivanje kot izgnanost. Prijateljici zaupa: »... Mi živimo že od rojstva na prelamljanju dveh svetov. Negotovost nam je mati, vihar nam je oče ...«

Rudolfova je znala prisluhni sočloveku, a se je znala tudi zaljubiti v nove eksotične razglede. Evka-

lipti ji niso zoprni kot nekaterim evropskim priseljencem, narava med gumijevci in drevesi mimoza pa ji je »pojoča« in sijajna. Topper, kengurujček, postane njen domači prijatelj. Ima mehke tačke in uživa življenje. V omamno samoto širnega Pacifika se v odročnem zalivčku posveča svojemu srčnemu fantu. V ljubezen verjamejo mnogi mladi, ki so sicer vrženi v tako zaposlitev, za katero ni treba nobenih šol, a se srčno borijo za vsakdanji kruh. Med sotrpini zagrenjenost marsikaterega mladega delavca izginja ob dobrih besedah takih pogumnih ljudi, kakršna je bila tudi Neva Rudolf.

V črtici *Vrni se, tujec* dokazuje posebno pozornost starki, ki ne bogljeno tipa za svojo preteklostjo

Avstralske črtice, Buenos Aires 1958.

in ohranja stik s sedanostjo samo po zaslugi svoje mlade prijateljice.

Dve leti v Avstraliji je Neva Rudolf sugestivno opisala v vseh črticah svoje edine prozne knjige, a potem se je skupaj z možem odselila v Beograd, kjer je ostala vse do izbruha zadnjih balkanskih vojn. Z možem Borisom Gabrščkom sta potem prebivala v Ljubljani, Neva pa je zagotovo začela znova pisati, vendar je našim revijam poslala v objavo le redkokrat. V drugi knjigi *Antologije slovenskih pesnic* sta dve njeni pesmi: *Jesen v Avstraliji* in *Gorečka*.

Avstralski motivi so v slovenski literaturi, zlasti pri tržaskih avtorjih kar pogosti, a nobeden od nas ni opisal tako sugestivnih doživljanj.

Klemen Jelinčič Boeta

MAVRIČNA VODA

Mavrična voda teče
ko tvoje čelo na mojem počije,
potisne šepet iz tvojih v moja usta,
razvname vdih,
prikliče vzklike,
Elizejska polja,
dotik tvojega pogleda,
ki spremeni dušo v pesem,
kroglo rumenega žara
mirne prisotnosti v vsakem udu,
čiščenje žlez,
vonj konjskih čred,
ki rjujejo ob vzklikih,
vonju tvojih premikov,
mavrične vode,
ko svoj prst okoli mojega mi naviješ.

JAJCE

Iz enega jajca sva se začela lupiti,
jajca v sredini vsega,
v sredini Zemlje same
je začelo lupiti lupino,
spet na sredi,
od srede jajca navzdol
z nama znotraj
stoje eden ob drugem
sva se držala
zlepljena s prvim lepilom,
beljakom in rumenjakom
v zemeljskih barvah sva se odlupila ven
zlepljena skupaj
v sredini Zemlje,
prsi, naju obeh.

DSI in ponedeljkovi večeri v Peterlinovi dvorani

Prvi ponedeljek v aprilu je bil gost društva nekdanji jugoslovanski konzul v Trstu dr. Livio Jakomin, ki je predstavil svojo knjigo spominov na delovanje v Tstu z naslovom *Na meji*. Z njim se je pogovarjal Primož Sturman. Naslednji ponedeljek, 14. aprila, je podal velikonočno misel ob bližajočem se velikem krščanskem prazniku Renato Podberšič, duhovni pomočnik v župniji Šempeter. V ponedeljek, 28. aprila, pa so v Peterlinovi dvorani svečano podelili letošnjo literarno nagrado Vstajenje beneškemu rojaku prof. Viljemu Černu. Na večeru je sodeloval pianist David Tomasetig, pesnika pa je predstavil prof. Jan-ko Müller. Denarno nagrado je v imenu Zadružne kraške banke nagrajencu izročil njen podpredsednik Adriano Kovačič. Viljemu Černu sta čestitala predstavnik Svetovnega slovenskega kongresa Andrej Rant in predstavnica Urada RS za Slovence v zamejstvu in po svetu Irena Vadnjal. V ponedeljek, 5. maja, je v DSI predaval mladi zgodovinar p. dr. Igor Salamič, vicerektor zavoda Seraphicum v Rimu, na temo Vatikan in Slovenci v dobi med prvo in drugo svetovno vojno. V ponedeljek, 12. maja, so v društvu predstavili knjigo Marije Mercina *Primorska zgodba*. Delo je predstavila Ivana Slamič, odlomke iz knjige pa je brala igralka Nataša Konc Lorenzutti. Naslednji ponedeljek je bila gostja večera dr. Marija Stanonik, ki je pri Mladiki izdala knjigo *Slovenska pesem v tujem škornju od doma do puščavskega peska*. Pri predstavitvi publikacije sta sodelovala Bogomila Kravos in Saša Rudolf. Zadnji ponedeljek v maju je publicist Bruno Križman predaval o Karlu Mayu ob stoletnici njegovega rojstva.

Levo: Primož Sturman in Livio Jakomin; na srednji sliki Renato Podberšič; desno: Igor Salamič.

Marko Tavčar, Nataša Konc Lorenzutti, Marija Mercina in Ivana Slamič (levo). Nadia Roncelli, Bogomila Kravos, Saša Rudolf in stoje Marija Stanonik (desno).

Noč knjige v Sloveniji in v Trstu

Na svetovni dan knjige 23. aprila je v Sloveniji letos prvič potekala Noč knjige, mednarodni dogodek, ki podpira in slavi knjigo in branje kot temeljna gradnika zdrave družbe in spodbuja dvig bralne kulture, pismenosti ter vrednot domišljije in znanja v družbi. Noči knjige se je aprila pridružilo 79 krajev po Sloveniji in v zamejstvu in na 168 prizoriščih pripravilo okrog 300 dogodkov.

V Trstu sta založbi Mladika in Založništvo tržaškega tiska priredili Noč poezije. V tržaški kavarni San Marco so bila na sporednj avtorska branja pesnikov iz Trsta, Gorice in videmske pokrajine. Sodelovali so: Majda Artač, Antonella Bukovaz, Marij Čuk, Ace Mermolja, Miroslav Košuta, Marko Kravos, Zlatka Obed, Miha Obič, Silvana Paletti, Jurij Paljk, Janez Povše, Claudia Salamant, Maja Gal Štormar, Andreina Trusgnach in Liliana Visintin.

(foto: J. P.)

Koroški tigrovci

Sredi Celovca je društvo Memorial Kärnten-Koroška, ki povezuje slovensko in nemško govoreče Korošce, ki nasprotujejo oživiljanju fašizma, rasizma in antisemitizma, 25. aprila priredilo Spominsko hojo za žrtve nacizma.

Prireditve je bila še zlasti posvečena tako imenovanim »koroškim tigrovcem«. Gre za skupino Slovencev in Nemcev od Marije na Zilji in drugih krajev, ki je bila povezana s tigrovci iz Soške doline in Gorenjske. V njej je imel vodilno vlogo Alojz Knez, ki je med drugim spomladi 1940 organiziral tri demonstrativne atentate proti Južni železnici na avstrijskem Štajerskem. Njega niso ujeli, vojaško sodišče v Celovcu pa je obsodilo na smrt in dalo obglaviti šest članov skupine, tudi njegovega očeta in strica, pozneje pa je represija zahtevala še druge žrtve.

Teh šest žrtev zaseda prva mesta na spomeniku z dvojezičnim napisom, ki so ga na pobudo Memoriala Kärnten-Koroška med lansko Hojo za žrtve nacizma odkrili pred deželnim sodiščem v Celovcu. Na njem so imena 47 moških in žensk, ki so jih med vojno tam obsodili na smrt. Pred spomenikom se je letošnja hoja tudi končala. Udeležence sta nagovorila predsednik deželnega sodišča Bernd Lutschounig in predsednik Memoriala, časnikar Franc Wakounig. Časnikar in raziskovalec Ivo Jevnikar iz Trsta je opisal značilnosti in usodo skupine od Marije na Zilji. Peter Raab in Alina Zeichen pa sta v nemščini in slovenščini prebrala poslovilno pismo Franca Kneza.

Začetek prireditve je bil na dvorišču celovskega gradu, kjer je bil pred zlomom Tretjega rajha sedež gestapa in kjer je spregovorila deželna poslanica Zelenih Zalka Kuchling. Spored, ki ga je povezovala časnikarka Marica Kušej, je obogatil koncert saksofonskega dua.

Začetek prireditve je bil na dvorišču celovskega gradu, kjer je bil pred zlomom Tretjega rajha sedež gestapa in kjer je spregovorila deželna poslanica Zelenih Zalka Kuchling. Spored, ki ga je povezovala časnikarka Marica Kušej, je obogatil koncert saksofonskega dua.

Ivo Jevnikar pred spomenikom na smrt obsojenih v Celovcu (foto: F. Wakounig).

SPOMIN NA SLAVOJA SLAVIKA

Od leve Ivo Jevnikar, Lida Turk in Spartaco Capogreco.

da Slavika kmalu žrtev preganjanja zavednih slovenskih javnih delavcev. Na II. tržaškem procesu je bil obsojen na 15 let zapora. Ko se je jeseni 1943 vrnil v Trst, se je pridružil demokratičnemu odporu, zato so ga nacisti jeseni 1944 aretirali in poslali v taborišče. Umrli je 8. marca 1945 v podružnici Mauthausna v Melku.

O svojem prijatelju je La Cava pisal v romanu *Una stagione a Siena* (Siensko obdobje), iz katerega so občudovalci njegovega dela leta 2012 povzeli odlomke o Slaviku in jih predelali v dramsko delo, ki je bilo v Kalabriji večkrat uprizorjeno. Besedilo so skupno s številnimi dokumenti o tem slovenskem antifašističnem mučeniku in o La Cavovem iskanju podatkov o njegovi življenjski poti (pisma, dokumenti, fotografije) lani objavili še v knjižici *La storia di Slavoj Slavik* (Zgodba Slavvoja Slavika), ki je izšla pri založbi Città del Sole v Reggio Calabria.

Spregovorili so zgodovinar Carlo Spartaco Capogreco, publicistka Lida Turk, časnikar Ivo Jevnikar in pisatelj sin Rocco La Cava, pozdravila sta predsednika obeh društev, Sergij Pahor in Nicolò Molea, razpravo pa je vodila Maura Sacher.

TRUHLARJEVO ZBRANO DELO

Pri založbi ZRC SAZU v Ljubljani je v zbirki Zbranih del slovenskih pesnikov in pisateljev izšla 2. knjiga Zbranega dela Vladimírja Truhlarja, ki jo je uredil prof. France Pibernik. V njej so poezije iz zbirki, ki jih ni izdal sam avtor, in nezbrane pesmi ter proza. Tako je zdaj znanstveno predstavljen ves Truhlarjev literarni opus, medtem ko še čakajo na obravnavo eseji.

Drago Bajt je izdal 2. in zadnjo knjigo Mirana Jarca, Andrej Inkret in Mihael Glavan pa sta uredila 13. knjigo Zbranega dela Edvarda Kocbeka, ki vsebuje dnevnik iz leta 1933.

VLADIMIR SMRTNIK - GABRIEL HRIBAR

Na deželnem zborovanju Enotne liste 7. marca je prišlo na Koroškem do zamenjave na vrhu. Po desetih letih se je umaknil predsednik Vladimir Smrtnik. Na njegovo mesto je bil izvoljen Gabriel Hribar.

UMRL JE VLADIMIR KOZINA

V Kaliforniji (ZDA) je 2. aprila umrl duhovnik Vladimir Kozina. Rodil se je 16. februarja 1919 v Zapotoku pri Sodražici. Študiral je v škofovih zavodih in ljubljanskem bogoslovju, škof Rožman pa ga je posvetil v begunstvu, 27. maja 1945 v Anrasu na Tirolskem. Njegova družina je zaradi revolucije plačala velik krvni davek. Partizani so mu avgusta 1942 umorili brata, nato še enega brata in starše.

Kozina je najprej služboval na Tirolskem, nato v več krajih v Kaliforniji. V domovino se ni vrnil nikoli, narodni in družinski tragediji v času vojne in revolucije pa je posvetil več knjig. V angleščini (1966, nato več izdaj do leta 2006) in slovenščini (prevedli so jo leta 1972) je izšla knjiga *Komunizem*, kot ga jaz poznam. Leta 1975 je sledila knjiga *Slovenija v plamenih*, nato še *Slovenija, dežela moje radosti in bolečine* (1980, angleški izdaji 1980 in 2010).

DVOJEZIČNA BADEN-POWELLOVA ULICA

Na pobudo tržaških skavtskih organizacij je tržaška občina na skavtski Dan spomina, 22. februarja, razglasila poimenovanje gozdne ceste z Opčin proti Vejni po skavtskem ustanovitelju Robertu Baden-Powellu. Za postavitev tabel so skavti izpeljali nabirko. Napis na njih je prvič v tržaški občini dvojezičen in tudi svečanost ob odkritju ulične table je potekala v italijanščini in slovenščini.

UMRL JE DR. BOGDAN ŽORŽ

Priljubljeni psiholog in psihoterapevt ter publicist dr. Bogdan Žorž je preminil po kratki bolezni 6. marca. Rodil se je 27. februarja 1948 v Dornberku. Posvetil se je vzgojnemu svetovanju, zlasti pomoči pri težavah družin in pri mladinskem prestopništvu. Napisal je vrsto člankov in knjig ter veliko predaval, tudi na Goriškem in Tržaškem.

UMRL KONGRESNIK OBERSTAR

Na svojem domu v Potomacu v Marylandu (ZDA) je 3. maja umrl ameriški politik slovenskega rodu James (»Jim«) Oberstar. Rodil se je 10. septembra 1934 v družini dolenskih priseljencev, rudarja in šivilje, v Chisholmu v Minnesoti, kjer so bili veliki rudniki železa. Po končanem študiju v ZDA, Evropi in Kanadi ter štiriletnem poučevanju je od leta 1963 do 1974 delal v pisarni demokratskega kongresnika, sokrajana iz Chisholma in ravno tako sina slovenskega rudarja Johna Blatnika. Leta 1974 ga je nasledil v ameriški predstaviški zbornici kot zastopnik 8. volilnega okrožja Minnesote. V kongresu je ostal kar 36 let. Če je bil Blatnik izvoljen 14-krat zaporedoma, je Oberstar opravil 18 zaporednih dvoletnih mandatov v spodnjem domu ameriškega kongresa.

Bil je priznan strokovnjak za letalstvo in letalsko varnost, prizadeval si je rudarje, cestno infrastrukturo, probleme Haitija. Ponosen je bil na svoje slovensko poreklo in si je veliko prizadeval za priznanje slovenske države, njeno članstvo v Natu in dobre odnose z ZDA.

V ameriškem kongresu so danes slovenskega izvora demokratična senatorka Amy Klobuchar iz Minnesote, demokratični senator iz Iowe Tom Harkin in republikanski član spodnjega doma kongresa iz Arizone Paul Gosar.

SPOMENIK V VILLORBI

V Villorbi pri Trevisu so se 24. in 25. aprila spomnili petih slovenskih junakov, ki so bili ustreljeni 14. decembra 1941 na Opčinah po zloglasnem II. tržaškem procesu. Takrat so jih skrivaj pokopali v v kraju Chiesa Vecchia v občini Villorba. Po vojni, 27. oktobra 1945, so jih prepeljali v Trst in nato pokopali v njihovih domačih krajih.

V kraju začasnega pokopa so jim posvetili študijsko srečanje, na katerem sta spregovorila tudi pisatelj Boris Pahor in raziskovalka primorskega upora raznarodovanju in fašizmu Lida Turk. Naslednjega dne je sledilo odkritje spomenika, ki ga je oblikoval Silvio Massarin, v parku, kjer je bilo nekoč pokopališče. Spregovorili so župan Marco Serena, predsednik krajevne sekcije Združenja pehotne vojske Sergio Amadio, slovenska generalna konzulka v Trstu Ingrid Sergaš, predstavnica tržaškega Združenja partizanov Stanka Hrovatin in sorodnica ustreljenega Pinka Tomažiča Danica Colja.

BORC SAN ROC

Domoznansko in kulturno združenje Centro per la conservazione e per la valorizzazione delle tradizioni popolari di Borgo San Rocco, ki si v nekoč delno slovenski, nato pretežno furlanski četrti Podturn v Gorici prizadeva za ohranjanje ljudskega izročila ter izdaja letni almanah Borc San Roc, je januarja nepričakovano zamenjal odgovorno urednico živahne in bogato opremljene publikacije. Goriška časnikarka Erika Jazbar je uredila zadnjih šest zbornikov (št. 20-25, od 2008 do 2013). V v njih je okrepila simbolično prisotnost furlanščine, pred dvema letoma pa uvedla tudi sestavek v slovenščini. Novi odgovorni urednik je Vanni Feresin.

PREKOP ŽUPNIKA LOJZETA ZUPANČIČA

Na pobudo nekaterih vaščanov iz Boljunca so 17. maja prenesli na boljunsko pokopališče zemske ostanke nekdanjega župnika Lojzeta Zupančiča (1927-93). Dobrih 20 let je bil pokopan na duhovniškem odseku tržaškega pokopališča pri Sv. Ani. Zdaj ima slovenski nagrobnik, ki med drugim poudarja, da je bil leta 1951 pobudnik skavtizma med Slovenci, ki danes živimo v mejah Italije.

Med pogrebno mašo so o njem spregovorili sedanji župnik Jože Špeh, škofov vikar in škofijski skavtski duhovni vodja Anton Bedenčič in nekdanji skavtski voditelj Franc Mozetič, pred odprtim grobom pa domačinka Marija Žerjal.

UMRLA JE DANIJELA NEDOH

V Clevelandu v ZDA je 26. februarja po dolgi bolezni preminila tržaška publicistka Danijela Nedoh. Rodila se je 25. marca 1943 v Trstu, kjer je maturirala na trgovski akademiji. Študirala je tudi klavir na Glasbeni matici, diplomirala na konzervatoriju ter nastopala kot solistka. Pisati je začela v Literarne vaje, nato še za Primorski dnevnik in Radio Trst A. Sodelovala pa je tudi pri reviji Zaliv, kjer je bila tajnica uredniškega odbora. Leta 1971 se je poročila z ameriškim Slovencem Milanom Maxlom in se izselila v Cleveland, kjer se je z družino vključila v slovensko šolsko življenje.

NOVA KNJIGA IGORJA OMERZE

Mohorjeva založba iz Celovca je 15. maja v Ljubljani predstavila novo knjigo prodornega raziskovalca arhivov jugoslovanske komunistične tajne službe Igorja Omerze.

Potem ko je podrobno opisal režimsko ravnanje z Edvardom Kocbekom, udbovske atentate na Koroškem, usodo Janeza Topliškega, ugrabitev Bate Todorovića in ozadja aretacije Janše, Borštnerja, Tasića in Zavrla, je v knjigi Klič U za umor predstavil ugrabitev in umor 25-letnega Hrvata Stjepana Crnogorca, ki ga je slovenska Udba ugrabila julija 1972 v Salzburgu in skrivno pripeljala v Ljubljano, kjer je kmalu po zaslišanju za njim izginila vsaka sled.

Delo obsega 192 strani, od tega kar 52 strani fotografij in preslikanih dokumentov.

Jasna Jurečič

Osmega maja je v Saležu preminula pisateljica Jasna Jurečič. Rodila se je 15. avgusta 1955 v Zadru materi Dalmatinki in očetu Slovencu. Dalj časa je živela in študirala v Ljubljani, zatem jo je življenjska pot prinesla v Trst, kjer se je poročila in postala mati dveh hčerk. Po literarnem prvencu, romanu Prerokuj mi še enkrat, ji je leta 2012 Kulturno društvo Vilenica izdalo knjigo kratkih zgodb Pasji dnevi z ilustracijami Jasne Merku. Pred temi objavami je sodelovala s Primorskim dnevnikom in z revijo Galeb kot avtorica otroških zgodb.

60 let šole Emil Komel

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici je bila 21. februarja osrednja izmed številnih pobud ob 60-letnici Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel. Pod naslovom Z glasbo v mislih že 60 let so odprli zgodovinsko razstavo in izvedli koncert v spomin na ravnatelj prof. Silvana Kerševana. Spregovorili sta predsednica in ravnateljica SCGV Mara Černic in Alessandra Schettino. Izročili so tudi štipendije iz Sklada Silvana Kerševana.

Zgoraj: orkester z zborom. Na sredi: štiri prejemniki štipendij (na njegovi levi Blaž Kerševan, desno Alessandra Schettino). Spodaj: pianisti Giuseppe Guarrera, Sijavuš Gadijev, Neva Klanjšček in Alexander Gadijev (foto Danijel Devetak).

ZALOŽNIŠKE NOVOSTI V GORICI

Na seji razširjenega odbora 24. februarja v Devinu je bil po umiku goriškega škofovega vikarja Oskarja Simčiča izvoljen za novega predsednika Goriške Mohorjeve družbe župnijski upravitelj v Sovodnjah Renato Podbersič. Podpredsednik je bivši škofov vikar v Trstu Franc Vončina, tajnik pa časnikar Marko Tavčar.

Zadruga Goriška Mohorjeva, ki je založnik tednika Novi glas, mesečnika Pastirček in knjig GMD, pa je na občnem zboru 29. aprila obnovila svoje vodstvo. Novi odborniki so nato za predsednika izvolili profesorja Petra Černica, ki nasledil dr. Damjana Paulina. Podpredsednik je časnikar Marko Tavčar, tajnica pa upraviteljica zadruga Tiziana Zavadlav.

AMERIŠKO-SLOVENSKA IZOBRAŽEVALNA FUNDACIJA

V hotelu Sofitel v Redwood Cityju pri San Franciscu (ZDA) je bila 23. februarja gala večerja ob ustanovitvi Ameriško-slovenske izobraževalne fundacije (ASEF), ki naj bi utrjevala vezi med ZDA in Slovenijo na področju izobraževanja. V ta namen so do takrat zbrali donacije za kakih 100.000 dolarjev, do konca leta pa bi jih radi zbrali 250.000.

Fundacija, ki je nastala na pobudo asistenta računalništva na univerzi Stanford Jureta Leskovca in posebne-pomočnika univerze Santa Clara jezuita Petra Rožiča, želi s štipendijami pomagati slovenskim študentom in profesorjem v ZDA in Sloveniji, da bi se lahko udeleževali izobraževalnih in drugih programov, spodbujati pa želi tudi kulturno in gospodarsko sodelovanje med državama.

V odboru direktorjev in v svetovalnem odboru fundacije sodelujejo pobudniki, znani ameriški javni delavci, politiki, diplomati in profesorji.

PESEM MLADIH

Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta, kateri je tržaški župan Roberto Cosolini ob 50-letnici delovanja 27. februarja podelil posebno priznanje (dvojezično plaketo), je letos izpeljala svojo revijo otroških in mladinskih zborov zelo velikopotezno.

45. Pesem mladih je bila 29. in 30. marca v Boljuncu. Zvrstilo se je 30 zborov in skupin. Zaključni koncert desetih zborov, ki jih je med njimi izbrala posebna žirija, pa je bil 24. maja v Boljuncu.

Dvojezična tabla v spomin na Cirila Kotnika v Ul. Salaria 72 v Rimu.

O Cirilu Kotniku v Rimu in Ljubljani

Ob državniškem obisku slovenskega predsednika Boruta Pahorja v Rimu sta predsednik Pahor in rimski župan Ignazio Marino 8. maja odkrila italijansko-slovensko ploščo v spomin na diplomata Cirila Kotnika. Na hišo, kjer je nazadnje živel, v Ul. Salaria 72 sta jo dala pritrditi rimska občinska uprava in slovensko veleposlaništvo v Rimu. Veleposlanik Iztok Mirošič si je zanj prizadeval več let.

Cirill Kotnik (1895-1948) je od leta 1917 do prezgodnje smrti leta 1948 deloval v Rimu kot uslužbenec srbskega, nato jugoslovanskega veleposlaništva v Italiji, po aprilu 1941 pa pri Sv. sedežu. V tisti hiši so ga 28. oktobra 1943 aretirali gestapovci, ker je razvil naravnost neverjetno dejavnost v korist najprej jugoslovanskih in zavezniških internirancev v Italiji ter vojakov, ki so pobegnili iz ujetniških taborišč, po zlomu Italije pa še Judov in domoljubov italijanskega odpornišтва, čemur se je po vojni pridružila še pomoč slovenskim beguncem. Umrl je zaradi posledic mučenja.

Med dvojezično slovesnostjo so spregovorili rimski župan Ignazio Marino, Kotnikov vnuk Rajko Mancini iz Kanade in tržaški časnikar Ivo Jevnikar, ki je z razpravo v naši Mladiki decembra 1996 prvi obširneje opozoril na svetli Kotnikov lik.

Ploščo je po odkritju blagoslovil karmeličanski pater Alessandro Donati iz bližnje župnije sv. Terezije Avilske, molitev pa je prebral še glavni rimski judovski rabin Riccardo Di Segni.

Od Dnevu slovenske diplomacije 22. maja pa so se Kotnika in Franceta Pančuha (1902-44), ki je služboval v Varšavi in tam med vojno reševal Jude ter nasilno izgubil življenje, spomnili na slovenskem Ministrstvu za zunanje zadeve v Ljubljani. Predstavili so njuni sliki, ki bosta viseli v sejni sobi, in izdali brošuro o njiju v slovenščini in angleščini. Govoril je zunanji minister Karl Erjavec.

Umrli je p. Tomažič

V Domu ostarelih občanov v Ilirski Bistrici, kjer je živel zadnja leta, je 22. februarja preminil klaretinski pater Ivan Tomažič. Rodil se je 17. junija 1919 na Pregarjah, že z 12. letom pa je pri klaretincih študiral v Italiji in Španiji, kjer je bil posvečen v duhovnika leta 1943. Leta 1946 so ga predstojniki premestili v Rim, leta 1954 pa poslali na prvo postojanko klaretincev na Dunaju. Duhovniško službo je 55 let opravljal v domu za ostarele Baumgarten, bil pa je tudi dušni pastir za Slovence v avstrijski prestolnici. Za študente je v letih 1964–66 zgradil študentski dom Korotan, deset let kasneje še dom Koper. Oba je vodil do leta 1986. Postala sta tudi kulturni žarišči. V letih študentskih kontestacij se je znašel sredi hudih nesoglasij. Korotan, ki je bil last Mohorjeve družbe v Celovcu, ki ga je pred leti močno posodobila, je spričo hude finančne krize leta 2009 kupila slovenska država.

P. Tomažič je bil z rajnima prof. Jožkom Šavljem in pesnikom Matejem Borom glavni zagovornik »venetske teorije« glede slovenske etnogeneze. O tem je izdal več knjig v različnih jezikih.

Pater Tomažič na Dragi leta 1994 (foto P. Cvelbar).

10. HUMARJEVO PRIZNANJE

Deseto priznanje, ki nosi ime po zaslužnem duhovniku, šolniku in vsestranskem kulturnem delavcu ter časnikarju msgr. Kazimirju Humarju, so 9. maja v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici prejele članice goriške skupnosti Marijinih sester čudodelne svetinje ob 70-letnici prihoda teh redovnic v Gorico in 50-letnici njihovega Doma Marije Kraljice na Korzu Italija 120.

Marijine sestre čudodelne svetinje opravljajo na Goriškem poleg zdravstvenih in dobrodelnih uslug tudi pomembno narodnostno in kulturno poslanstvo. Slavnostna govornica prof. Lojzka Bratuž je poudarila njihove zasluge, spored pa je obogatil kulturni program.

Goriški predstojnici s. Anđelki Grgić so priznanje izročile zastopnice organizacij, ki podeljujejo priznanje: Franka Žgavec v imenu Kulturnega centra Lojze Bratuž, Franka Padovan v imenu Zveze slovenske katoliške prosvete in Damijana Čevdek v imenu Združenja cerkvenih pevskih zborov.

Življenje z Bogom Slovensko-rusko versko sodelovanje v Bruslju

Pri Kulturnem centru Duhovna bioblioteka v Moskvi je lani v ruščini na 319 straneh in v nakladi 1.000 izvodov izšel zbornik *Življenje z Bogom*, Anton Ilc - Irina Posnova - Ciril Kozina. Uredila sta ga G. Andrejev in A. Judin. Spremni besedi sta napisala apostolski nuncij v Ruski federaciji, slovenski nadškof Ivan Jurkovič, ki je tudi dal pobudo za knjigo in za njeno slovensko izdajo, ki je v pripravi, ter metropolit Hilarion, ki je nekakšen zunanji minister moskovskega pravoslavnega patriarhata.

V knjigi več avtorjev predstavlja življenje in delo ribniških duhovnikov vzhodnega obreda Antona Ilca (1923-98) in Karla (Cirila) Kozine (1925-2004) v Ognjišču vzhodnih kristjanov v Bruslju, pobudnice tega središča Irine Posnove (1914-97) in drugih sodelavcev. *(Na platnici so obrisi sedeža Ognjišča v Bruslju in fotografije – od zgoraj navzdol – msgr. Ilca, Irine Posnove ter msgr. Kozine).* Šlo je za pisanje, prevajanje, tiskanje in množično razpošiljanje verskega tiska v Rusijo in sploh vzhodno Evropo, kar je bilo do padca komunizma izredno dragoceno delo.

V knjigi je tudi podrobna bibliografija izdanih knjig in revij.

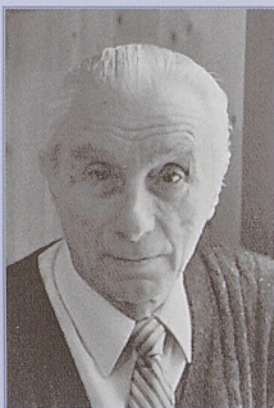
UMRL JE RUDI KNEZ

V Clevelandu (ZDA) je 6. aprila preminil javni delavec Rudi Knez. Rodil se je 8. novembra 1918 v Logu pri Sevnici. Študiral je teologijo v Turinu, nato v Gradcu in diplomiral iz matematike v ZDA. Že v taborišču v Avstriji je v prvih povojnih letih delal z mladino. Po prihodu v Cleveland je ustanovil skupino Mladi harmonikarji, jo vodil in prirejal koncerte. Bil je tudi soustanovitelj Slovenske šole v župniji Marije Vnebovzete in učitelj na njej, dokler mu je zdravje to dopuščalo. Bil je v vodstvu gledališke skupine Liliya, 15 let dirigent pevskega zbora Korotan, dolga leta tudi organist in pevovodja v župniji Marije Vnebovzete.

DOBER DAN, KOROŠKA

Na deželnem sedežu avstrijske radiotelevizije ORF v Celovcu so 2. aprila proslavili 25-letnico polurne nedeljske televizijske oddaje *Dober dan, Koroška*, ki se je pridružila slovenskim radijskim sporedom. V dosedanjih 1.300 oddajah sta v 8.000 prispevkih zabeležena življenjski utrip Slovencev na Koroškem - zadnjih pet let tudi na avstrijskem Štajerskem - in njihova najbližja zgodovina. Vodja slovenskih sporedov je Marijan Velik.

Umrl je arh. Vilko Čekuta

V Domu Lipa v Torontu v Kanadi je 3. maja umrl kulturni delavec arh. Vilko Čekuta. Rodil se je v Trstu 17. septembra 1915, odrasčal v Mariboru, iz arhitekture pa diplomiral v Ljubljani. Službo je dobil na tamkajšnji občini, že zgodaj pa je postala njegova ljubezen amatersko gledališče. Med vojno je bil domobranski častnik, po njej pa se je naselil prej v Gorici, nato v Trstu. Poučeval je na šoli, delal kot dramaturg in igralec na radiu, sodeloval

pri obnavljanju kulturnega življenja, med drugim kot umetniški vodja mladinskega gledališča v Gorici, kot arhitekt pa ilustriral knjige, oblikoval nagrobnike in spomenike, kapelice v Podgori, Mavhinjah in pri Lajnarjih nad Rojanom, cerkev na Pesku, stanovanjske zgradbe in drugo. S tem je nadaljeval tudi po preselitvi leta 1955 v Kanado, kjer je bil v službi na gradbenem ministrstvu. V Torontu je ustanovil in kot režiser vodil Slovensko gledališče. Poučeval je tudi v slovenski župnijski šoli. Svoja dela in osebne izpovedi je leta 1975 v Torontu predstavil v bibliofilski knjižnici Prgišče.

ŽUPNIJA V MONTREALU

V Montrealu v quebeškem delu Kanade so rojaki v božičnem času praznovali zlati jubilej svoje župnije sv. Vladimirja, v kateri je danes župnik Franc Letonja. Uradno je začela delovati 1. januarja 1964, cerkev pa so Slovenci kupili oktobra leta prej in jo začeli uporabljati.

BENEŠKA GALERIJA

V Špetru so 6. februarja ponovno odprli Beneško galerijo. Za to priložnost so ob Dnevu slovenske kulture postavili slikarsko razstavo rajnega beneškega kulturnega in političnega delavca Pavla Petričiča. Dali so ji naslov *Nel segno di Paolo Petricig* (V znamenju Pavla Petričiča).

STEČAJ NOVE REVIE

Časopisno in založniško podjetje Nova revija iz Ljubljane je po daljšem usihanju zašlo v stečaj. Od leta 1982 do 2005 je izdalo 272 števk nekoč slavite Nove revije, objavljalo je tudi revijo Ampak in pomembne knjige ter revije. Bilo je pobudnik Jurčičeve in Rožančeve nagrade.

FRANKO VECCHIET V REVOLTELLI

Tržaški slikar prof. Franko Vecchiet je februarja odprl veliko razstavo Memorabilia v tržaškem muzeju Revoltella. Pobudo zanjo je dala Slovenska kulturno gospodarska zveza v sodelovanju s tržaško občino in društvom KONS. Pri Založništvu tržaškega tiska je izšla tudi monografija v slovenščini, italijanščini in angleščini Franko Vecchiet - Memorabilia, ki jo je uredil Andrej Furlan. Kustodinja razstave je bila Giulia Giorgi.

UMRLA JE NEVA RUDOLF

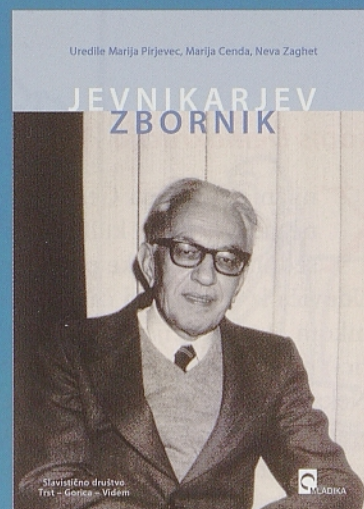
V Ljubljani je 27. marca umrla književnica Neva Rudolf. V družini narodnega delavca prof. Ivana Rudolfa se je rodila 28. junija 1934 v Ljubljani, od koder se je z družino leta 1946 preselila v Trst k očetu. Maturirala je na realni gimnaziji in pisala pesmi, prozo in dramska dela za Literarne vaje, Demokrakcijo in Radio Trst A. Leta 1956 se je za dve leti izselila v Avstralijo. Leta 1958 ji je Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu tiskala zbirko črtic Čisto malo ljubezni, v Trstu pa je v samozaložbi izdala zbirko pesmi Južni križ. Leta 1959 se je preselila v Beograd, kjer si je ustvarila družino z inž. Borisom Gaberščkom. Leta 1992 se je vrnila v Ljubljano.

SIMPOZIJ V SPOMIN IVANKE HERGOLD IN JEVIKARJEV ZBORNIK

Slavistično društvo Trst-Gorica-Videm je 4. aprila priredilo na Opčinah simpozij v spomin na lani v Trstu preminulo literarno ustvarjalko Ivanko Hergold (1943-2013).

V simpozij so vključili tudi okroglo mizo o sodobni tržaški poeziji.

Predstavili pa so še Jevnikarjev zbornik, ki so ga uredile Marija Pirjevec, Marija Cenda in Neva Zaghet. Gre za knjigo, ki jo je založila Mladika, prinaša pa gradivo s simpozija o literarnem zgodovinarju in kulturnem delavcu prof. Martinu Jevnikarju (1913-2004), ki ga je Slavistično društvo priredilo 24. maja lani ob stoletnici njegovega rojstva.

Zlata knjiga o osamosvojitvi Slovenije

Svetovni slovenski kongres je 8. aprila v Ljubljani predstavil Zlato knjigo o osamosvojitvi Slovenije - Slovenski rojaki v podporo svobodi. Gre za zbornik spominskih pričevanj, fotografij, časopisnih člankov, pisem, letakov in brošur iz časa osamosvajanja. V posebnih razdelkih se obravnavajo takratne pobude v korist samostojne Slovenije med Slovenci v Avstriji, Italiji in na Madžarskem. O njih pišejo Lojze Dolinar in Ewald Felbar, Marij Maver in Katalin Munda Hirnök.

Novo vodstvo SVS

Izseljensko društvo Slovenija v svetu je na občnem zboru 29. marca obnovilo svoje vodstvo. Novi predsednik SVS je zgodovinar dr. Andrej Vovko. Nasledil je zdravnika dr. Branka Zorna.

Tradicionalni, že 21. Tabor Slovencev po svetu bo v nedeljo, 6. julija 2014, v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu pri Ljubljani pod naslovom Slovenska samostojnost in državnost skozi čas.

KNEŽJI KAMEN

Na geometrijskem središču Slovenije je vojaški vikar msgr. dr. Jože Plut 13. aprila ob dnevu slovenske zastave skupaj z vaškim župnikom Ivanom Trnovcem blagoslovil umetniško repliko knežjega kamna, ki ga je izdelal akademski kipar Zlato Rudolf. Knežji kamen je bil tam postavljen v spomin na obred ustoličenja karantanskih knezov oz. ob 600-letnici zadnjega ustoličenja.

Iz delovanja Knjižnice Dušana Černeta

Časopis *Demokracija* (Trst)

Knjižnica Dušana Černeta je od vdove pokojnega javnega in kulturnega delavca ter predsednika Slovenske prosvetne matice dr. Marka Udoviča iz Trsta pred časom prejela več zabojev s tednikom *Demokracija*, ki je izhajal v Trstu (oziroma Gorici) med letoma 1947–1963.

Nekaj letnikov je bilo popolnih, lepo zloženih in pripravljenih za vezavo; veliko številčk časopisa pa je bilo neurejenih v škatlah. KDČ je to gradivo uredila in pripravila seznam vseh letnikov in številčk, ki so bili na razpolago. Najprej je izpopolnila lastno zbirko, tako da ima zdaj eno popolno vezano in eno nevezano izdajo. Nato je dvojnike ponudila več knjižnicam in ustanovam v Sloveniji, da bi z darom iz zapuščine Marka Udoviča obogatila širši slovenski kulturni prostor ter povečala vedenje o našem zamejstvu. V glavnem je KDČ izročila vse zaprosene številke; le v nekaterih primerih ni mogla popolnoma zadostiti prošnjam. Knjižničarka KDČ je osebno dostavila gradivo vsem knjižnicam razen UKM, s katero pa se je dogovorila, da ji paket pusti v NUK-u.

Dvojnike časopisa *Demokracija* je KDČ priskrbel sledočim knjižnicam ali ustanovam:

Narodna in univerzitetna knjižnica - NUK (Ljubljana), *Slovenska akademija znanosti in umetnosti - SAZU* (Ljubljana), *Studia Slovenica* (Ljubljana), *Slovanska knjižnica* (Ljubljana), *Zavod sv. Stanislava* (Šentvid, Ljubljana), *Škofjska knjižnica* (Ljubljana), *Osrednja knjižnica Franceta Bevka* (Nova Gorica), *Univerzitetna knjižnica - UKM* (Maribor).

Na razpolago je še nekaj dvojnikov; zainteresirani lahko za dodatne informacije pišejo na naš elektronski naslov: kdc@spin.it

Delovanje v letih 2012 in 2013

Prvenstvena vloga Knjižnice Dušana Černeta v Trstu je zbiranje in katalogiziranje slovenskega zdomskega in zamejskega tiska ter občasno izdajanje bibliografskih popisov zbranega gradiva. To delo opravljata knjižničarka Lučka Kremžar De Luisa in vodja knjižni-

ce Marjan Pertot ob veliki pomoči, ki jo nudi predsednik knjižnice Ivo Jevnikar. Med letoma 2012–2013 in tudi v tekočem letu je bilo opravljeno veliko in tudi naporno delo, s pregledovanjem raznih zapuščin knjižnega gradiva posameznikov in tudi slovenskih ustanov.

V letih 2012 in 2013 nismo objavili v naši prilogi v *Mladiki* letnih poročil o dejavnosti v knjižnici. To sedaj dopolnjujemo z objavo statističnih podatkov o delovanju knjižnice v omenjenem obdobju:

Leto 2012

V tem letu je bilo inventariziranih 299 knjižnih in periodičnih publikacij. Skupno število inventariziranih del šteje 14.599 enot.

V osrednji knjižni katalog je bilo leta 2012 vloženi 187 knjižnih listkov, v katalog slovenskega zdomskega tiska pa 96 listkov.

Odkar smo polnopravni člani vseslovenskega katalognega sistema Cobiss, postopoma vnašamo vanj podatke o našem gradivu. V letu 2012 je KDČ prevzela iz vzajemne baze podatkov približno 1.050 zapisov in pripravila več kot 2.460 zapisov o zalogi v lokalni bazi podatkov (tj. naša zaloga).

Leto 2013

Leta 2013 je bilo inventariziranih 401 enot. Skupno število inventariziranih se je povzpelo na 15.000 enot knjižnega in periodičnega tiska.

V letu 2013 je bilo vloženi v osrednji katalog 374 kartotečnih zapisov, v katalog slovenskega zdomskega tiska pa 74 zapisov.

V letu 2013 je KDČ prevzela iz vzajemne baze podatkov Cobiss približno 1.000 zapisov in pripravila skoraj 1.200 zapisov o zalogi v lokalni bazi podatkov.

V letih 2012 in 2013 nismo uspeli inventarizirati drobnega tiska. Upamo, da bomo to nadoknadili v tekočem letu.

Med knjižničnim gradivom, ki smo ga prejeli v preteklem letu, je tudi brošura *Plebiscit u koruskoj Sloveniji*. Delo je sestavil Valentin Rožič in je izšlo leta 1920 v založbi *Gospodstvi Zvon*. Brošura, ki obsega 18 strani, je napisana v hrvaščini in podrobno opisuje dogodke ob priliki koroškega plebiscita.

Peter je ukradel avto, toda kmalu so ga izsledili.

»Imate kaj dodati v svojo obrambo?« ga vpraša sodnik.

»Samo to bi rad rekel, gospod sodnik, da je avto stal pred pokopališčem, zato sem mislil, da je lastnik že umrl.«

Pri Novakovih so čakali novega družinskega člana. Mamica pove to Tomažku.

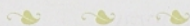
»Kaj bi raje dobil, bratca ali sestrico?«

Tomažek pomisli in pravi: »Veš, mama, najraje bi konjička.«

»Tanja, razloži mi, kako je to mogoče, da je Maja v petem razredu osnovne šole, ti pa v četrtem, čeprav sta istočasno začeli hoditi v šolo?« je mama vprašala svojo hčer.

»Veš, mami, ona ima bolj nadarjene starše«, je pojasnila Tanja.

Teta Mateja se je zaletela v avto drugega voznika in mu uničila celotni zadnji del karoserije. Voznik poškodovanega avta je izstopil, pristopil k nesrečni tetrici in ji dejal:

»Ali ste sploh delali vozniški zipit, neroda stara?«

»Sem! In to večkrat ko vi!« se pohvali Mateja.

Zakonca sta trideset let vsak večer gledala televizijo. Lepega večera je rekel mož ženi: »Narediva nocoj kaj zares razburljivega.«

»Dajva,« je bila ona takoj zato in si je predstavljala nekaj ur pri obloženih mizi v restavraciji.

On: »Zamenjajva stola!«

LISTNICA UPRAVE

DAROV V TISKOVNI SKLAD:

Zavod svete Družine – 20,00 €; Aleksander Cergol – 20,00 €; Ludmila Nikolič – 25,00 €; Mirka Cossutta – 20,00 €; Dimitrij Bregant – 40,00 €; Guido Comari – 20,00 €; Janez Građnik – 20,00 €; Igor Gabrovec – 20,00 €.

Vsem darovalcem se iskreno zahvaljujemo.

– Ali delate v kemični industriji?

– Ne, ne! Nos sem vtikal v tuje zadeve.

Ko je dunajski kardinal König prvič uradno obiskal ZDA, so ga na letališču časniki med drugim vprašali, kaj meni o nočnih lokalih v Ameriki.

Kardinal je hotel odgovoriti zelo previdno, zato je vprašal: »Ali imate pri vas nočne lokale?«

Drugi dan je bral v krajevem časopisu velik naslov: Dunajski kardinal sprašuje ob prihodu v ZDA o nočnih lokalih.

Časnikar je vprašal 95-letnika: »Oče, kako bi se počutili, ko bi vam sin zapustil deset milijonov dolarjev?«

»Še vedno starega 95 let.«

Ste poravnali naročnino?

Celoletna naročnina 30,00 €.

Letalska pošta: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Poštni račun: 11131331; uprava Mladike, Ulica Donizetti 3 v Trstu (pon.-pet. med 9. in 17. uro).

Bančni račun: Zadržna kraška banka – Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 S089 2802 2010 1000 0016 916 ; SWIFT: CCRTIT2TV00).

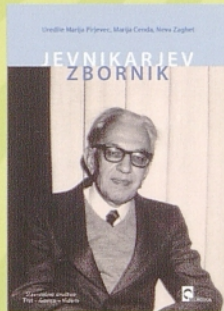
Vse publikacije naše založbe

lahko dobite

- osebno na našem sedežu v ulici Donizetti 3
- naročite po telefonu na 040 3480818
- ali po e-mailu na uprava@mladika.com

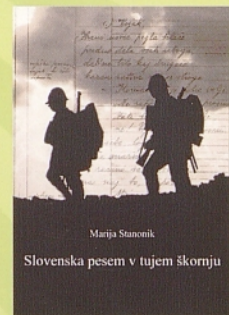
s 15% popustom!

JEVNIKARJEV ZBORNIK
ur. M. Pirjevec,
N. Zaghet, M. Cenda

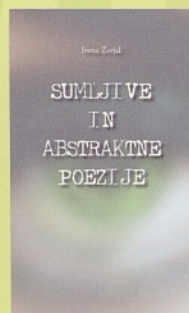

M. Gomboc
POZNEJE SE POMENIVA

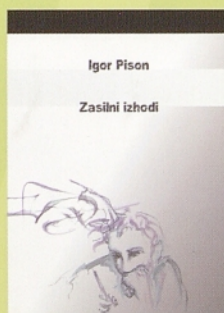
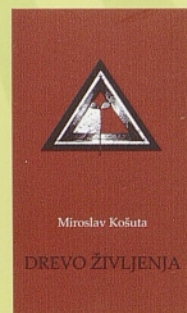
M. Stanonik
**SLOVENSKA PESEM
V TUJEM ŠKORNJU**

I. Žerjal
**SUMLJIVE IN
ABSTRAKTNE POEZIJE**

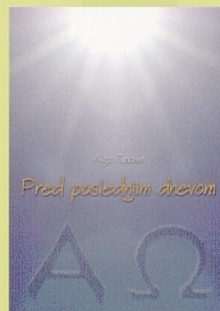

M. Košuta
DREVO ŽIVLJENJA

I. Pison
ZASILNI IZHODI

A. Rebula
**PRED POSLEDNJIM
DNEVOM**

B. Pahor
MIMO JE ŠEL SPOMIN